

نظام بین‌المللی ثبت اختراع: زمینه‌ها و ضرورت‌ها

دکتر میرقاسم جعفرزاده*

اصغر محمودی**

چکیده

تصویب معاهده همکاری در ثبت اختراع، واکنشی بین‌المللی در برابر دشواری‌ها و هزینه‌های فراوان ناشی از به‌کارگیری روش سنتی ثبت اختراع در کشورهای مختلف بوده است. نظر به اهمیت اقتصادی و حقوقی ثبت همزمان اختراع در کشورهای متعدد، تحقیقی مستقل در معرفی اجمالی این سند، شناسایی اصول کلی حاکم بر آن و تبیین فرایند ثبت بین‌المللی اختراع از طریق معاهده مزبور و بیان پیامدها و نتایج به‌کارگیری این شیوه ثبت ضروری است. بر این اساس، تحقیق حاضر سعی خواهد نمود ابتدا اصول کلی تشکیل‌دهنده ساختار معاهده را شناسایی نموده تا راهنمای عملی متقاضیان، مفسران و مجریان باشد. با این هدف، اصولی چون دو مرحله‌ای بودن فرایند ثبت بین‌المللی، ناظر بودن معاهده به تشریفات شکلی و واگذاری مسائل ماهوی به کشورهای متعاقد، توجه به حقوق و آزادی‌های متقاضی در فرایند ثبت اختراع، مدنظر قراردادن ملاحظات حاکمیتی کشورهای متعاقد و ارائه خدمات اطلاع‌رسانی و کمک‌های فنی به کشورهای در حال توسعه با هدف پیشبرد علم و فناوری و توسعه نظام‌های ثبت اختراعات مورد بررسی قرار می‌گیرد. آنگاه فرایند ثبت بین‌المللی اختراع از طریق معاهده تبیین شده و سرانجام مزایا و

* استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

** دانشجوی دکترای حقوق خصوصی دانشگاه تربیت مدرس.

فواید الحاق به معاهده مورد اشاره قرار خواهد گرفت. در این راستا، مزایایی چون صرفه‌جویی در زمان، تلاش و هزینه‌های متقاضی و ادارات مالکیت صنعتی، توسعه نظام ثبت اختراع داخلی، جبران ضعف‌های سیستم اعلامی - به- میزان قابل توجه- و همچنین تحول در بخش صنعت مهم‌ترین مزیت‌های به- کارگیری نظام ثبت بین‌المللی اختراع مورد تأکید قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: اظهارنامه بین‌المللی، مراجع جستجوی بین‌المللی، مراجع بررسی مقدماتی بین‌المللی، اداره دریافت‌کننده، دفتر بین‌المللی، فاز بین‌المللی، فاز ملی یا منطقه‌ای.

مقدمه

در کلیه نظام‌های ملی، اختراع در صورتی قابل حمایت است که نزد یک مرجع رسمی ملی به ثبت رسیده باشد. محدوده صلاحیت این مرجع و تشریفات ثبت اختراع نزد آن معمولاً در قوانین ملی به تفصیل بیان می‌شود.^۱ صرف‌نظر از دلایل ضرورت ثبت اختراع نزد یک مرجع ثبت ملی^۲، تفاوت نظام‌های ملی ثبت در این خصوص^۳ و نقاط قوت و ضعف این نظام‌ها در ارائه یک

۱. قانون ثبت علائم و اختراعات ایران مصوب ۱۳۱۰ به‌ویژه مواد ۲۶ و ۳۰ و آیین‌نامه اصلاحی اجرای قانون ثبت علائم تجاری و اختراعات سال ۱۳۳۷ به شرح تفصیلی این مسائل پرداخته‌اند.
 ۲. شایسته ذکر است قلمرو اعتبار گواهی اختراع صادره از مراجع ثبت ملی، علی‌الاصول محدوده جغرافیایی کشور متبوع اداره ثبت ملی است و در صورتی در کشور دیگر معتبر می‌گردد که مجدداً نزد مرجع ثبت آن کشور به ثبت برسد. رک. ماده ۳۰ قانون ثبت علائم و اختراعات ایران مصوب ۱۳۱۰. مع‌ذلک، به‌موجب پیمان‌های منطقه‌ای مرجع ثبت منطقه‌ای تشکیل و گواهی اختراع صادره از این مراجع می‌تواند در تمام کشورهای عضو معتبر باشد، نظیر اداره ثبت اختراعات اروپا که به‌موجب کنوانسیون اروپایی حمایت از اختراعات (European Patent Convention) تأسیس شده است و متقاضی می‌تواند در چارچوب مقررات این کنوانسیون تقاضای ثبت اختراع خویش را نزد این مرجع نموده و موفق به تحصیل گواهی اختراع قابل حمایت در کشورهای عضو گردد. نظیر همین نظام ثبت اختراع را می‌توان در کنوانسیون آفریقایی حمایت از اختراعات یعنی: «Africa Intellectual Property System & Harare Protocol System» در محدوده سازمان منطقه‌ای مالکیت فکری آفریقایی یا «ARIPO» مشاهده نمود. رک.

WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use, WIPO Publication No. 489 (E), 2004, 2nd ed., p. 277.

۳. تشریفات ثبت اختراع از یک نظام ملی به نظام دیگر متفاوت می‌باشد. مع‌ذلک، این تفاوت‌ها در دو دسته طبقه‌بندی می‌گردد. نخستین تفاوت در سیستم رسیدگی به شرایط ماهوی حمایت از اختراعات و چگونگی احراز آنها می‌باشد. در برخی از نظام‌های ملی، سیستم معمول برای احراز شرایط ماهوی اختراعات اعلامی بوده و لذا قبل از صدور گواهی اختراع بررسی دقیقی در خصوص تعیین این شرایط به‌عمل نمی‌آید و تنها به اظهارات مخترع بسنده می‌شود و در برخی دیگر، سیستم پیش‌آزمایشی و رسیدگی تفصیلی اعمال می‌گردد. دومین تفاوت در سازوکار و شیوه رسیدگی به اعتراضات متقاضی و

حمایت مؤثر از متقاضی ثبت اختراع، در این سیستم، اختراع در صورتی قابل حمایت خواهد بود که متقاضی با رعایت کلیه تشریفات مربوطه موفق به ثبت اختراع خویش و تحصیل گواهی اختراع از مرجع مورد نظر گردد. از سوی دیگر، ارزش اقتصادی هر اختراع به گستره حمایت حقوقی در کشورهای متعدد بستگی دارد. حال اگر مخترع در جستجوی توسعه این حمایت باشد به‌ناچار باید شخصاً یا از طریق وکیل خود، فرایند ثبت اختراع را در تک‌تک ادارات ملی ثبت اختراع موردنظر خود طی نموده و موفق به تحصیل گواهی اختراع گردد. این شیوه ثبت علاوه بر اتلاف وقت، هزینه‌هایی متعدد نظیر هزینه ترجمه اظهارنامه و ضمایم آن به زبان‌های محلی، هزینه مراجعه به ادارات ملی ثبت و هزینه وکلای محلی - در صورت اقدام از طریق وکیل -، بر متقاضی تحمیل می‌نماید. علاوه بر موارد مذکور، متقاضی در این سیستم نمی‌تواند پیشاپیش ارزیابی دقیقی از عکس‌العمل ادارات ملی ثبت نسبت به تقاضای خود، نوع و میزان ایرادات وارد بر تقاضا و میزان توفیق در تحصیل گواهی اختراع از اداره مربوطه داشته باشد. از طرف دیگر، همه ادارات ثبت ملی اختراع که متقاضی خواهان حمایت از اختراع خویش در کشور متبوع آنها می‌باشد، اظهارنامه را از حیث شرایط شکلی و همچنین شرایط ماهوی اختراع مورد بررسی قرار می‌دهند که نتیجه آن اتلاف وقت این ادارات و تحمیل هزینه‌های مازاد بر متقاضی می‌باشد. علاوه بر موارد مذکور، فرایند طولانی تقدیم اظهارنامه‌های مستقل به ادارات ملی ثبت اختراع، از یک سو مانع بهره‌برداری به‌موقع مخترع از فرصت‌های تجاری در کشورهای مقصد بوده و از سوی دیگر مانعی بزرگ در مسیر عرضه به‌موقع

اشخاص ثالث می‌باشد. در برخی نظام‌های ملی کلیه اعتراضات و رسیدگی‌ها به مراجع قضایی ارجاع می‌گردد، ولی در برخی دیگر اعتراضات نزد مراجع ثبت به‌عمل می‌آید. رک.

WIPO Intellectual Property Handbook, *ibid.*, p. 79 & seq.

دانش و فناوری نوین به عموم و در نتیجه موجب گسترش شکاف علمی بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه می‌گردد.

تأسیس ادارات ثبت اختراعات منطقه‌ای نظیر اداره ثبت اختراعات اروپایی در چارچوب کنوانسیون اروپایی حمایت از اختراعات، کوششی در جهت رفع مشکلات و دشواری‌های فوق بوده است. اما تلاش‌های از این دست تنها در محدوده کشورهای عضو کنوانسیون‌های موجود این ادارات و در محدوده مناطق موردنظر می‌باشد. ایده ضرورت تأسیس یک مرجع بین‌المللی ثبت که در سطحی جهانی آماده ارائه کمک و راهنمایی به کلیه متقاضیان ثبت اختراع باشد نخستین بار در سپتامبر ۱۹۶۶ شکل گرفت. در این سال کشورهای عضو کنوانسیون پاریس، کمیته اجرایی اتحادیه پاریس یعنی بیرپی^۴ (سلف سازمان جهانی مالکیت فکری) را مأمور مطالعه‌ای مستقل برای به حداقل رساندن تلاش‌ها، زمان‌ها و هزینه‌های متقاضی و ادارات ثبت اختراع می‌نمایند.

حاصل این بررسی و تحقیق، تهیه پیش‌نویس معاهده همکاری در ثبت اختراع یا پی. تی. تی. (PCT)^۵ بود^۶ که متعاقب کنفرانس‌ها، همایش‌ها و

4. BIRPI.

5. Patent Cooperation Treaty.

۶. بیرپی در سال ۱۹۶۷، پیش‌نویس معاهده بین‌المللی را آماده کرد. پیش‌نویس مزبور سیستمی شبیه سیستم مادرید را برای ثبت بین‌المللی علائم تجاری مقرر کرده بود. برطبق پیش‌نویس مزبور اظهارنامه‌های بین‌المللی می‌بایست به بیرپی تسلیم شده و مرجع مزبور آنها را مورد بررسی قرار دهد. این پیش‌نویس جهت مطالعه به کمیته‌ای از کارشناسان که متشکل از نمایندگان ادارات ثبت اختراع ۲۳ کشوری بودند که سالانه به آنها ۵۰۰۰ اظهارنامه تسلیم می‌شد، داده شد. در این کمیته همچنین نمایندگان سازمان‌هایی نظیر سازمان ملل، مؤسسه بین‌المللی ثبت اختراعات لاهه، شورای اروپا، سازمان‌های غیردولتی، نمایندگان مخترعان و صاحبان صنایع و حقوقدانان ثبت اختراع نیز حضور داشتند. به هر حال، متعاقب کنفرانس‌ها، همایش‌ها و مشاوره‌ها تغییرات شکلی زیادی در پیش‌نویس به عمل آمد، ولی اساس طرح

مشاوره‌ها با انجام اصلاحاتی در نوزدهم ژوئن سال ۱۹۷۰ در کنفرانس واشنگتن به امضا رسید و از اول ژوئن ۱۹۷۸ قابلیت اجرایی پیدا کرد. این سند همچنین در بیست و هشتم سپتامبر ۱۹۷۹ و سوم فوریه ۱۹۸۴ مجدداً مورد بازنگری قرار گرفت و تاکنون ۱۲۸ کشور به آن ملحق شده‌اند و تعدادی از کشورها از جمله ایران نیز الحاق به آن را در دست بررسی دارند.^۷

این معاهده^۸ مهم‌ترین اهداف خویش را مشارکت اعضا در توسعه جهانی علم و فناوری، توسعه فراگیر حمایت حقوقی از اختراعات، تسهیل و کارآمد نمودن تحصیل همزمان حمایت از اختراع در چندین کشور، تسهیل و تسریع دسترسی همزمان عموم به دانش و فناوری نوین از طریق اظهارنامه‌ها و تسریع در توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه اعلام می‌نماید.^۹

اولیه پذیرفته شد. مهم‌ترین تغییر صورت گرفته در پیش‌نویس اولیه این بود که تسلیم اظهارنامه به بیربی و بررسی آن توسط مرجع مزبور پذیرفته نشده و کنار گذاشته شد. رک.

Stephan P., Ladas, Patents, Trademarks, and Related Rights, National and International Protection, Vol. 1, Harvard University Press, 1975, pp. 563-564.

۷. این سند در هشت فصل و ۶۹ ماده تنظیم شده است. فصل اول این سند ناظر به اظهارنامه بین‌المللی و جستجوی بین‌المللی است و فصل دوم آن به بررسی مقدماتی بین‌المللی اختصاص یافته است. در فصل سوم مقررات مشترک و در فصول سوم و چهارم خدمات فنی و مقررات اداری معرفی شده است. فصول ششم و هفتم هم به اختلافات و مقررات نهایی اختصاص داده شده است. این سند همچنین دارای آیین‌نامه‌ای مفصل (Regulations Under the PCT) متشکل از پنج قسمت و ۹۶ ماده می‌باشد که قواعد مربوط به اجرای این سند را معرفی کرده است. این آیین‌نامه از اول جولای سال ۱۹۹۸ لازم الاجرا شده است.

۸. از این پس به جای عنوان طولانی «معاهده همکاری در ثبت اختراع»، از واژه «معاهده» استفاده می‌شود.

9. See in this respect the Preamble of the Treaty which provides: "The Contracting States; Desiring to make a contribution to the progress of science and technology, Desiring to perfect the legal protection of inventions, Desiring to simplify and render more economical the obtaining of protection for inventions where protection is sought in several countries, Desiring to

برای رسیدن به این هدف، معاهده با پیش‌بینی سازوکارهایی نظیر تسلیم اظهارنامه‌ای واحد به یک اداره ثبت اختراع که در همه ادارات ملی و منطقه‌ای واجد اثر باشد، برقراری مراجع جستجو به منظور کشف سابقه اختراع و ایجاد مراجع بررسی مقدماتی با هدف احراز شرایط ماهوی اختراع سعی در کاهش هزینه‌ها و اتلاف وقت متقاضیان و ادارات ثبت اختراع نموده است.^{۱۰}

تحقیق حاضر ضمن ارائه و شناسایی اصول کلی حاکم بر معاهده، فرایند ثبت بین‌المللی اختراع در چارچوب معاهده را مورد بررسی و سرانجام مزایا و فرصت‌های مفید الحاق به آن را مورد توجه قرار خواهد داد. با این هدف، بحث‌ها در سه قسمت تنظیم می‌شود؛ مبحث اول اصول کلی حاکم بر معاهده را بررسی خواهد نمود. تشریح فرایند ثبت بین‌المللی اختراع و بیان تشریفات مربوطه موضوع مبحث دوم را تشکیل خواهد داد. و در مبحث سوم مزایا و فواید استفاده از این سیستم ثبت مورد توجه قرار خواهد گرفت.

مبحث اول- اصول حاکم بر معاهده

facilitate and accelerate access by the public to the technical information contained in documents describing new inventions, Desiring to foster and accelerate the economic development of developing countries through the adoption of measures designed to increase the efficiency of their legal systems, whether national or regional, instituted for the protection of inventions by providing easily accessible information on the availability of technological solutions applicable to their special needs and by facilitating access to the ever expanding volume of modern technology, Convinced that cooperation among nations will greatly facilitate the attainment of these aims, Have concluded the present Treaty”.

۱۰. لازم به ذکر است که متقاضی مجبور نیست به منظور تحصیل گواهی اختراع در کشورهای مختلف، صرفاً از نظام مقرر توسط معاهده استفاده نماید، بلکه می‌تواند بدون توجه به تسهیلات معاهده، مثل سابق عمل نماید.

معاهده و آیین‌نامه مربوطه در تنظیم مقررات تفصیلی خود بر چند اصل بنیادین استوار است. آشنایی با این اصول از یک سو فهم فرایند ثبت بین‌المللی را آسان نموده و از سوی دیگر در تفسیر مقررات معاهده، آیین‌نامه و دیگر مقررات مربوطه، راهنمای متقاضیان و ادارات ثبت اختراعات می‌باشد. با توجه به مقررات معاهده به نظر می‌رسد معاهده مزبور از اصول زیر تبعیت می‌نماید.

گفتار اول: حفظ حقوق و آزادی‌های متقاضی

معاهده و آیین‌نامه آن به حقوق و آزادی‌های متقاضی در فرایند ثبت اختراع اهتمام جدی داشته و متقاضی به‌موجب آن حق دارد هر کشور یا کشورهای عضو مورد نظر خود را انتخاب نماید. ایشان همچنین حق اصلاح اظهارنامه خود را حسب مورد دارد. در زیر این حقوق و دیگر امتیازات مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف- حق تعیین کشور یا کشورهای متعهد

این نکته بدیهی به نظر می‌رسد که متقاضی باید در تعیین کشور یا کشورهای می‌خواهد اختراع خود را در آنها به ثبت برساند، آزاد باشد، به-خصوص که تعیین کشورها بدون هزینه نمی‌باشد. اما معاهده در مواردی آزادی متقاضی در تعیین یا عدم تعیین کشورها را محدود کرده است. بند ۲ ماده ۴ معاهده مقرر می‌دارد: «... اگر به‌موجب یک معاهده ثبت اختراع منطقه‌ای، متقاضی نتواند اظهارنامه خود را به کشورهای خاصی از اعضای آن محدود نماید، تعیین یکی از آن کشورها و اظهار تمایل به تحصیل گواهی اختراع منطقه‌ای، به‌عنوان تعیین تمامی کشورهای عضو آن معاهده خواهد بود. اگر به-موجب قانون ملی کشور تعیین شده، تعیین آن کشور دارای اثر یک اظهارنامه

برای تحصیل گواهی اختراع منطقه‌ای باشد، تعیین آن کشور قرینه‌ای خواهد بود دایر بر تمایل به تحصیل گواهی اختراع منطقه‌ای».

نتیجه چنین محدودیتی روشن است، زیرا یا متقاضی به منظور اجتناب از تحمل هزینه‌های اضافی، از انتخاب بعضی از کشورها صرف‌نظر می‌نماید یا به‌رغم تمایل خود، مجبور می‌شود بعضی از کشورها و به تبع آن هزینه‌های زایدی را بپذیرد.

ب- حق اصلاح نواقص و تأخیرهای موجه

تنظیم اظهارنامه کار آسانی نیست، به‌ویژه اگر مخترع بخواهد شخصاً اقدام نماید یا تنظیم اظهارنامه اولین تجربه او باشد. با توجه به واقعیت فوق، معاهده در موارد مختلف چه در فاز ملی و چه در فاز بین‌المللی، حق اصلاح نواقص را پیش‌بینی کرده است. در این زمینه می‌توان به شق (الف) بند ۲ ماده ۱۱، شق (ب) بند ۵ ماده ۱۴، ماده ۱۹، ماده ۲۶، ماده ۲۸، شق (ب) بند ۲ ماده ۳۴ و ماده ۴۱ معاهده اشاره نمود.

همچنین متقاضی باید اظهارنامه خود را با رعایت الزامات مقرر در معاهده تنظیم و تسلیم نماید. یکی از این موارد، رعایت مهلت‌ها و مواعد تعیین شده است، اما در مواقعی ممکن است به دلایلی که عرفاً به متقاضی قابل انتساب نیست و از طرفی از حوزه کنترل او خارج است، مهلت رعایت نشود. با توجه به غیرقابل انتساب بودن آنها به متقاضی، نباید حدوث چنین اتفاقاتی به تضییع حقوق متقاضی منجر شود.

معاهده در برخورد با این مسئله، اولاً بعضی از اتفاقات را موجه تلقی کرده است، بند ۱ ماده ۴۸ در این زمینه مقرر می‌دارد: «هرگاه مهلت تعیین شده در

این معاهده یا آیین‌نامه به علت وقفه در خدمات پستی، مفقود شدن و یا تأخیر غیرقابل اجتناب در پست رعایت نشود، عدم رعایت مهلت مزبور در این موارد طبق دلایل و سایر شرایط مقرر در آیین‌نامه موجه تلقی خواهد شد.^{۱۱} ثانیاً، کشورهای عضو را ملزم نموده است تا آنجا که به آن کشور مربوط می‌شود، طبق دلایل مورد قبول در قانون ملی خود، هرگونه تأخیر در رعایت هر مهلت را موجه قلمداد نمایند.^{۱۲} ثالثاً، کشورهای متعاهد را آزاد گذاشته است تا آنجا که به آن کشور مربوط می‌شود، تأخیر در رعایت هر مهلت را طبق دلایلی غیر از آنچه که مورد قبول قانون ملی است، موجه تلقی نمایند.^{۱۳}

معاهده تأخیرهای موجه را به‌نحوی مطرح کرده است که ابهامات متعددی را موجب شده است؛ نخست اینکه بند یک ماده ۴۸ طوری تنظیم شده است که گویی صرفاً تأخیر در خدمات پستی می‌تواند موجه تلقی شود، حال آنکه ممکن است متقاضی به دلایلی غیر از اتفاقات پستی مثل حوادث غیرمترقبه طبیعی یا انسانی مثل سیل، زلزله، آشوب و... مهلت‌ها را رعایت ننماید.^{۱۴} دوم اینکه چنانچه مقررات ملی، در این خصوص نص قانونی نداشته باشند، متقاضی با مشکل مواجه خواهد شد زیرا بار اثبات دلایل موجه با متقاضی است. و سوم اینکه با احاله موضوع تعیین دلایل موجه و غیرموجه به قوانین ملی، متقاضی مجبور خواهد بود مقررات ملی هر کشور را بررسی نماید که به علت عدم

۱۱. شق (الف) بند ۲ ماده ۴۸ معاهده.

۱۲. شق (ب) بند ۲ ماده ۴۸ معاهده.

۱۳. البته از آنجا که اکثر مقررات ملی، چنین مواردی را دلایل موجه به حساب می‌آورند، تا جایی که به ادارات ملی مربوط می‌شود، مشکلی پیش نمی‌آید ولی تا حدی که به دفتر بین‌المللی و مراجع جستجو و بررسی بین‌المللی مربوط می‌شود، به نظر می‌رسد که نمی‌توان دلایلی غیر از اتفاقات پستی را موجه تلقی کرد.

آشنایی با مقررات محلی، مجبور خواهد شد از طریق یک وکیل محلی عمل نماید که نتیجه آن تحمیل هزینه‌ها و تلاش‌های اضافی به متقاضی است؛ نتایجی که در تعارض آشکار با معاهده‌ای است که هدف آن کاهش تلاش و هزینه‌های متقاضی در فرایند ثبت اختراع می‌باشد.

ج- محرمانه ماندن محتویات اظهارنامه

افشای اطلاعات مربوط به اختراع قبل از انتشار اظهارنامه، موجبات تقلید و سوءاستفاده دیگران را فراهم می‌آورد و متقاضی نیز از آنجا که هنوز به تحصیل گواهی اختراع موفق نشده است، نمی‌تواند اقدامات قانونی لازم را در جهت تأمین حقوق خود به‌عمل بیاورد. از سوی دیگر، افشای اطلاعات اختراع به اشخاص ثالث موجب می‌شود یکی از شرایط ماهوی اختراع یعنی تازگی زایل شود و در نتیجه مخترع در مواردی در تحصیل گواهی اختراع ناکام بماند.^{۱۴} بنابراین، ضروری است قبل از انتشار اظهارنامه محتویات آن از افشای به اشخاص ثالث مصون بماند. از این رو، معاهده در مواد ۳۰ و ۳۸ دفتر بین‌المللی و مراجع صلاحیت‌دار جستجو و بررسی بین‌المللی را ملزم کرده است که به هیچ شخص یا مرجعی اجازه ندهند قبل از انتشار، به اظهارنامه دسترسی داشته باشند مگر بنا به تقاضای متقاضی یا اجازه او.^{۱۵}

۱۴. این در صورتی است که مخترع بخواهد اظهارنامه خود را مسترد نماید یا اظهارنامه او به هر دلیلی مثل عدم پرداخت هزینه‌ها در موعد مقرر مسترد شود. در این صورت افشای اختراع به اشخاص ثالث موجب می‌شود که او بعداً نتواند گواهی اختراع تحصیل نماید زیرا در زمان تنظیم و تسلیم اظهارنامه بعدی، اطلاعات اختراع به علت قرار گرفتن در حیطه معلومات عموم فاقد تازگی خواهد بود. بنابراین اگر همان اظهارنامه متقاضی به تحصیل گواهی اختراع منجر شود، هیچ مشکلی پیش نمی‌آید.

۱۵. به نظر می‌رسد این تکلیف به همه ادارات دست‌اندرکار اظهارنامه مثل اداره دریافت‌کننده، ادارات تعیین‌شده و منتخب هم قابل تسری باشد.

پیش‌بینی تعهد به محرمانه نگه داشتن محتویات اظهارنامه در جهت حفظ حقوق مخترع بسیار ضروری است، زیرا با پیش‌بینی چنین تعهدی، ادارات مذکور تکلیف قانونی نسبت به عدم افشای اطلاعات پیدا می‌کنند. نتیجه و اثر چنین تکلیفی این است که در صورت نقض آن، تازگی اختراع از بین نمی‌رود، زیرا امروزه مقررات ملی و منطقه‌ای و حتی بین‌المللی به‌طور فراگیر این قاعده را پذیرفته‌اند که اگر اختراع به‌واسطه نقض تعهد قانونی یا اخلاقی فاش شود، تازگی اختراع از بین نمی‌رود.^{۱۶}

گفتار دوم: دو مرحله‌ای بودن فرایند ثبت و تفکیک مسائل شکلی از ماهوی

الف- دو مرحله‌ای بودن فرایند ثبت بین‌المللی اختراع

معاهده در صدد حذف نقش ادارات ثبت ملی یا منطقه‌ای در فرایند ثبت بین‌المللی اختراع نیست. مهم‌ترین هدف این سند کاهش هزینه‌ها و تلاش ادارات ملی و منطقه‌ای و همچنین هزینه متقاضی به میزان قابل ملاحظه‌ای می‌باشد. از این‌رو، ثبت بین‌المللی اختراع از طریق این معاهده دارای دو مرحله می‌باشد: مرحله بین‌المللی و مرحله ملی یا منطقه‌ای.

۱۶. نگاه کنید به: بند ۴ از بخش ۲ قانون اختراعات سال ۱۹۷۷ انگلیس. به‌موجب ماده ۵۵ کنوانسیون اختراعات اروپایی نیز تازگی اختراع به دلیل افشای آن به‌واسطه یا در نتیجه سوءاستفاده آشکار از مراد به متقاضی یا قائم مقام او و ... زایل نمی‌گردد. از نگاه اداره ثبت اختراع اروپایی، نقض تعهد اخلاقی و قانونی از مصادیق سوءاستفاده به‌شمار می‌رود. در این زمینه به منابع زیر نگاه کنید:

- جعفرزاده، دکتر میر قاسم و محمودی، اصغر، شرط ماهوی حمایت از اختراع از نگاه رویه قضایی و اداره ثبت اختراعات، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۴۲، سال

۱۳۸۴، صص ۱۰۴-۱۰۰؛

- Legal Research Service for the Boards of Appeal Department, Case Law of the Boards of Appeal European Patent Office, 4th edition, 2001, pp.41-42. Available at: the European Patent Office Website, and Stephan P., Ladas, *Ibid.*, p. 619.

مرحله بین‌المللی شامل تنظیم اظهارنامه و تسلیم آن به مرجع ثبت توسط متقاضی، جستجوی بین‌المللی درخصوص سوابق اختراع ادعایی توسط مرجع جستجوی بین‌المللی، بررسی مقدماتی بین‌المللی - در صورت درخواست متقاضی - به منظور احراز شرایط ماهوی (تازگی، گام ابتکاری و کاربرد صنعتی) اختراع مورد ادعا توسط مرجع صلاحیت‌دار بررسی مقدماتی بین‌المللی و انتشار اظهارنامه توسط دفتر بین‌المللی می‌شود. در ادامه مرحله بین‌المللی، مرحله ملی یا منطقه‌ای قرار دارد. در این مرحله، اختراع نزد مقامات ملی یا منطقه‌ای به ثبت می‌رسد. بنابراین برخلاف ثبت بین‌المللی علائم تجاری که توسط دفتر بین‌المللی صورت می‌گیرد، برای ثبت بین‌المللی اختراع، مقام واحد بین‌المللی تعیین نشده و انجام این امر به ادارات ملی یا منطقه‌ای واگذار شده است.

ب- تفکیک مسائل شکلی از ماهوی

همان‌طور که از عنوان معاهده بر می‌آید، هدف این سند برقراری یک نظام جامع با حداقل تشریفات و پیچیدگی و در عین حال کارآمد برای مواقعی است که متقاضی در جستجوی ثبت اختراع واحد در کشورهای مختلف است. به همین دلیل معاهده مزبور اساساً یک سند شکلی بوده و شرایط ماهوی ثبت اختراع را مورد توجه قرار نمی‌دهد. نظر به شکلی بودن مقررات معاهده و آیین‌نامه مربوطه، تصمیم‌گیری در خصوص شرایط ماهوی حمایت از اختراع و مسائل مربوط به آن به کشورهای عضو واگذار شده است.

از شکلی بودن مقررات معاهده و آیین‌نامه و احاله مسائل ماهیتی به قانون ملی، نتایج زیر قابل استخراج است:

۱- کشورهای عضو نمی‌توانند برای اظهارنامه‌های بین‌المللی، شرایط شکلی متفاوت یا مازاد بر آنچه که در معاهده و آیین‌نامه آمده است، مقرر دارند. در بند

۱ ماده ۲۷ معاهده صریحاً به این مطلب اشاره شده است. البته اگر مقررات ملی مساعدتر از مقررات بین‌المللی باشند، ادارات ملی، دادگاهها و هر مرجع صلاحیت‌دار دیگر محلی می‌توانند به جای مقررات بین‌المللی، مقررات داخلی خود را اعمال نمایند مگر اینکه متقاضی بر اجرای مقررات بین‌المللی اصرار ورزد.^{۱۷}

۲- مقررات ماهوی موجود در معاهده و آیین‌نامه آمرانه نبوده و جنبه ارشادی دارند. از این‌رو، گزارش مقام جستجوی بین‌المللی در خصوص سابقه اختراع ادعایی و همین‌طور گزارش مقام بررسی مقدماتی بین‌المللی که در ارتباط با شرایط ماهوی اختراع یعنی تازگی، گام ابتکاری و کاربرد صنعتی می‌باشد، برای ادارات ملی الزام‌آور نیست.^{۱۸}

۳- هیچ‌کدام از مقررات معاهده و آیین‌نامه نباید به نحوی تفسیر شوند که آزادی کشورهای عضو برای تعیین شرایط ماهوی مربوط به ثبت اختراعات را محدود نمایند.^{۱۹}

۴- تشخیص مخالفت یا عدم مخالفت اختراع با نظم عمومی و اخلاق حسنه و به‌طور کلی قرار گرفتن یا قرار نگرفتن اختراع در زمره استثنائات جزو اختیارات کشورهای عضو می‌باشد.

تصمیم‌گیری در خصوص قابلیت ثبت یا عدم ثبت اختراع به کشورهای عضو واگذار شده است.

۵- در مسائل شکلی، تقدم با مقررات معاهده و آیین‌نامه و در مسائل ماهوی، تقدم با مقررات ملی یا منطقه‌ای است.

۱۷. بند ۴ ماده ۲۷ معاهده.

18. Ian Muir, Matthias Brandi-Dohm, Stephan Gruber, European Patent Law, Law and Procedure under the EPC and PCT, 2nd ed., Oxford University Press, 2002, pp.8-9.

۱۹. رک. بند ۵ ماده ۲۷ معاهده.

گفتار سوم: شناسایی ملاحظات حاکمیتی و بسترسازی جهت انتقال فناوری به کشورهای در حال توسعه

الف- شناسایی ملاحظات حاکمیتی کشورهای متعاقد

احترام به حق حاکمیت دولت‌ها در اداره امور داخلی کشورشان، اصلی پذیرفته شده در حقوق بین‌الملل می‌باشد. با توجه به این اصل، دولت‌ها می‌توانند به منظور انتظام امور داخلی کشور خود تدابیر لازم را به مرحله اجرا بگذارند. اصل فوق در بند ۸ ماده ۲۷ معاهده انعکاس یافته است. این بند مقرر می‌دارد: «هیچ چیز در این معاهده و آیین‌نامه نباید به نحوی تفسیر شود که آزادی کشورهای متعاقد را در اعمال تدابیر لازم برای حفظ امنیت ملی خود و یا حق اتباع و سکنه آن کشور را در تسلیم اظهارنامه‌های بین‌المللی به علت حفاظت از منافع عمومی و اقتصادی آن کشور محدود نماید». براساس همین اصل، کشورهای متعاقد در جهت صیانت از منافع عمومی و امنیت ملی می‌توانند محدودیت‌هایی را هم برای تبعه خود و هم اتباع دیگر کشورها ایجاد نمایند. اگرچه شناسایی حق حاکمیت دولت‌ها به منظور برقراری امنیت داخلی و انتظام امور لازم می‌باشد، ولی ممکن است دولت‌ها با مستمسک قراردادن مسائل حاکمیتی، محدودیت‌های بی‌موردی را برای متقاضیان ایجاد نمایند.

ب- بسترسازی مناسب برای انتقال فناوری به کشورهای در حال توسعه

گروهی از کشورهای در حال توسعه در کنفرانس واشنگتن اعلام کردند که متن پیشنهادی معاهده صرفاً تأمین‌کننده منافع کشورهای پیشرفته و صنعتی است و فاقد ویژگی مشاوره فنی و انتقال فناوری به کشورهای در حال توسعه می‌باشد.^{۲۰}

20. Stephan P. Ladas, *ibid.*, p. 619.

علی‌رغم واکنش منفی کشورهای صنعتی، بالاخره به واسطه اصرار کشورهای در حال توسعه، خواسته آنها اجابت شد و در مبحث چهارم معاهده (مواد ۵۰ و ۵۱) عینیت یافت. در این مبحث، ارائه خدمات اطلاع‌رسانی با هدف تسهیل انتقال فناوری توسط دفتر بین‌المللی و عرضه کمک‌های فنی با هدف توسعه نظام‌های ثبت اختراع توسط کمیته کمک‌های فنی پیش‌بینی گردید.

شماری از اطلاعات به واسطه انتشار اظهارنامه و گزارش‌های جستجو و بررسی از طریق مجله بین‌المللی در دسترس عموم قرار می‌گیرند، اما هدف از این مقررات، ارائه اطلاعات بیشتری است که دفتر بین‌المللی می‌تواند آنها را از مقامات جستجو و بررسی بین‌المللی و یا دیگر مؤسسات تخصصی ملی یا بین‌المللی کسب نماید.^{۲۱}

از آنجا که این اطلاعات متضمن فنون و تکنیک‌های جدید می‌باشند، لذا از طرفی راهنمای ارزنده‌ای جهت تحصیل فناوری برای بخش‌های مختلف صنعت و تجارت کشورهای در حال توسعه می‌باشد و از طرف دیگر، ارائه این اطلاعات وسیله مناسبی برای تبلیغ اختراعات و فناوری‌های جدید می‌باشد. این اطلاعات در قبال دریافت هزینه‌های مربوطه ارائه می‌شوند. لازم به ذکر است که استفاده از خدمات فوق‌مختص کشورهای در حال توسعه نیست و کشورهای پیشرفته نیز می‌توانند از آنها بهره‌مند شوند.^{۲۲}

هدف از کمک‌های فنی فوق‌الذکر سازمان دادن و نظارت بر توسعه نظام‌های ثبت اختراع کشورهای در حال توسعه می‌باشد. کمک‌های فنی شامل

21. *Ibid.*

22. استفاده از واژه «می‌تواند» در بند یک ماده ۵۰ معاهده برای ارائه خدمات اطلاع‌رسانی توسط دفتر بین‌المللی که عدم الزام را تداعی می‌کند، نشان می‌دهد که تکلیف فوق‌دارای هیچ نوع ضمانت‌اجرایی نیست و صرفاً به خاطر تأمین رضایت کشورهای در حال توسعه گنجانده شده است.

مواردی از قبیل آموزش متخصصین، ارسال کارشناس و تأمین وسایل و تجهیزات لازم جهت اهداف عملیاتی می‌شود. استفاده از کمک‌های فنی فوق مستلزم پرداخت هزینه می‌باشد. در بند ۴ ماده ۵۱ اعلام شده است، دفتر بین‌المللی تلاش خواهد نمود برای تأمین هزینه چنین خدماتی، موافقت‌نامه‌هایی را بین سازمان‌های تأمین مالی بین‌المللی، سازمان‌های بین‌الدولی به‌ویژه سازمان ملل متحد، آژانس‌های سازمان ملل متحد و آژانس‌های تخصصی مرتبط با سازمان ملل متحد که دست‌اندرکار کمک‌های فنی هستند از یک طرف و کشورهای دریافت‌کننده چنین کمک‌هایی از طرف دیگر منعقد نماید.

مبحث دوم- فرایند ثبت بین‌المللی اختراع

تحصیل گواهی اختراع از طریق معاهده مستلزم رعایت دو دسته تشریفات در دو فاز بین‌المللی و ملی یا منطقه‌ای می‌باشد. فاز بین‌المللی شامل تشریفات تنظیم اظهارنامه توسط متقاضی و تسلیم آن به مرجع ثبت مربوط، جستجوی بین‌المللی توسط مرجع جستجوی بین‌المللی، بررسی مقدماتی بین‌المللی توسط مرجع صلاحیت‌دار، و انتشار بین‌المللی اظهارنامه توسط دفتر بین‌المللی است. در مرحله فاز ملی یا منطقه‌ای نیز ادارات ملی یا منطقه‌ای پس از بررسی‌های لازم و انطباق اظهارنامه با مقررات ملی یا منطقه‌ای یا با درخواست متقاضی موافقت و گواهی اختراع لازم را صادر می‌کنند یا اینکه اختراع را غیرقابل حمایت تشخیص داده و از صدور گواهی اختراع اجتناب می‌نمایند.

گفتار اول: فاز بین‌المللی

الف - تنظیم اظهارنامه

متقاضی با تنظیم اظهارنامه واحد که در ادارت ثبت کشورهای متعاقد، همان آثار اظهارنامه‌های ملی و منطقه‌ای را دارد، فرایند ثبت بین‌المللی را آغاز می‌نماید. همانند اظهارنامه‌های تقدیمی به ادارات ثبت ملی، اظهارنامه‌های بین‌المللی نیز حاوی بخش‌های مختلفی می‌باشد که در زیر برخی از آنها به همراه محل تنظیم اظهارنامه، اشخاص صلاحیت‌دار برای تنظیم اظهارنامه، زبان اظهارنامه، هزینه‌ها و اظهارنامه‌های الکترونیکی مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۱- محتویات اظهارنامه

اظهارنامه دربرگیرنده اطلاعات ریز و مفصلی در مورد مخترع و اختراع می‌باشد که توسط متقاضی ثبت اختراع در فرم‌های چاپی خاص به شرح ماده ۳ آیین‌نامه تنظیم می‌گردد. در اینجا، مهم‌ترین محتویات اظهارنامه یعنی درخواست، توصیف، یک یا چند ادعا، خلاصه و یک یا چند نقشه - که عنداللزوم ارائه می‌شوند- و تسلیم نمونه یا مدل مورد اشاره قرار می‌گیرند.

درخواست:

درخواست اولین بخش اظهارنامه بین‌المللی است که در آن متقاضی باید علاوه بر اعلام این مطلب که می‌خواهد اظهارنامه او طبق معاهده مورد رسیدگی قرار بگیرد، کشورهای مدنظر خود را نیز تعیین نماید. همین‌طور باید به مواردی از قبیل مشخصات متقاضی، مشخصات کارگزار متقاضی، مشخصات مخترع و عنوان اختراع، اعلامیه حق تقدم -در صورت وجود- و نظایر آن اشاره نماید.^{۲۳}

توصیف:

الزام متقاضی به توصیف اختراع به‌نحوی که شخص ماهر در فن مربوطه را قادر سازد اختراع را عملی و بازسازی نماید، به‌عنوان یکی از محتویات

۲۳. ماده ۴ آیین‌نامه به‌طور مفصل به محتویات اجباری و اختیاری درخواست اشاره کرده است.

اظهارنامه است که هم در مقررات ملی و منطقه‌ای و هم در ماده ۳ معاهده پیش-بینی شده است.^{۲۴} علاوه بر این، در ماده ۵ آیین‌نامه به نحوه توصیف اختراع نیز اشاره شده است. مطابق ماده مزبور، در توصیف اختراع باید به رشته فنی که اختراع به آن مربوط می‌شود، مشکلات فنی موجود، راه‌حل ارائه شده، اثرات مفید اختراع و طریق استفاده از اختراع اشاره شود.

ادعا یا ادعاها:

همچنین متقاضی با بیان ادعا یا ادعاهای خود، اختراع و محدوده آن را مشخص می‌سازد. بنابراین، ادعا یا ادعاها تجلی‌گاه موضوع یا موضوعاتی هستند که متقاضی خواهان حمایت از آنهاست. ادعاها باید واضح و منجز بوده و به-وسیله توصیف، تأیید و پشتیبانی شوند.^{۲۵}

نقشه یا نقشه‌ها:

علاوه بر این، در مواقعی شرح و توصیف اختراع برای فهم آن کافی نبوده و ارائه نقشه ضرورت پیدا می‌کند. از این‌رو، معاهده به مانند مقررات ملی و منطقه‌ای، تسلیم نقشه‌ها را در مواردی الزامی دانسته است.^{۲۶} هدف از توصیف اختراع و تسلیم نقشه این است که اختراع ادعا شده در اختیار عموم قرار بگیرد.

نمونه یا مدل:

۲۴. هدف از الزام مزبور عرضه اطلاعات و دانش جدید از سوی مخترع به جامعه می‌باشد. در واقع با افشای اطلاعات جدید است که دولت‌ها حق انحصاری مخترع را به رسمیت می‌شناسند. اطلاعات جدید در صورتی در اختیار جامعه قرار می‌گیرد که مخترع شرح کاملی از اختراع خود، مشکلات فنی موجود و راه‌حلی که اختراع جهت حل مشکل عرضه می‌کند را ارائه نماید.

۲۵. ماده ۶ آیین‌نامه به تفصیل به نحوه بیان ادعاها اشاره کرده است.

۲۶. ماده ۷ معاهده و همچنین ماده ۷ آیین‌نامه. لازم به ذکر است که در بند ۱ ماده ۷ آیین‌نامه، نمودارهای گردش کار و دیاگرام‌ها هم به‌عنوان نقشه تلقی شده‌اند.

گاهی اوقات با وجود توصیف اختراع و ارائه نقشه‌ها، اختراع همچنان غیرقابل دسترس برای عموم محسوب می‌شود و لذا مرجع ثبت در راستای لزوم افشای کامل دانش تولیدی، تسلیم نمونه یا مدلی از اختراع را به اداره ثبت درخواست می‌نماید. اختراعات میکروارگانیسم چنین وضعیتی دارند. معاهده بوداپست^{۲۷} ارائه نمونه یا مدلی از اختراع ادعایی در خصوص میکروارگانیسم‌ها را ضروری اعلام داشته، ولی نظر به پرهزینه بودن تحویل نمونه به هریک از کشورهای مقصد، تسلیم نمونه به اولین اداره ثبت را برای حمایت در کشورهای دیگر کافی دانسته است.^{۲۸} با وجود این، در معاهده همکاری در ثبت اختراعات به این موضوع اشاره نشده است. با توجه به سکوت معاهده، دو نظر قابل طرح است؛ یک نظر اینکه، کشورهای متعاقد در صورت نیاز می‌توانند متقاضی را ملزم نمایند نمونه و مدلی از اختراع خود را به اداره ثبت تسلیم نماید. ایراد این نظر مغایرت آن با بند ۱ ماده ۲۷ معاهده می‌باشد که به موجب آن، کشورهای متعاقد از درخواست الزامات شکلی یا محتوایی متفاوت یا مازاد بر آنچه که معاهده یا آیین‌نامه مقرر کرده است، منع شده‌اند. نظر دیگر اینکه، به علت عدم پیش‌بینی چنین مسئله‌ای در معاهده، ادارت ملی یا منطقه‌ای حق درخواست نمونه اختراع را ندارند. هرچند این نظر باری از دوش متقاضی برداشته و مانع تحمیل هزینه تهیه شماری از مدل‌های اختراع بر متقاضی می‌گردد، با ایراد بزرگتری مواجه می‌باشد، چراکه دولت‌ها را مجبور می‌نماید در بعضی مواقع، بدون اینکه اطلاعات جدیدی به دست بیاورند، به متقاضی گواهی اختراع اعطا نمایند.

27. Budapest Treaty on the International Recognition of the Deposit of Microorganisms for the Purpose of Patent Procedure Done at Budapest on April 28, 1977 and amended on September 26, 1980.

۲۸. بند یک ماده ۳ معاهده بوداپست.

خلاصه:

از دیگر اجزای اظهارنامه خلاصه می‌باشد که ارائه دهنده اطلاعات فنی در خصوص موضوع اختراع است و با استفاده از زبانی بسیار فنی که مختص فناوری مربوطه است، تنظیم می‌شود. با ملاحظه خلاصه می‌توان پی برد که اختراع مربوط به چه رشته‌ای از فناوری است تا برای تعیین شرایط ماهوی، از متخصصین آن رشته استفاده کرد. به‌خصوص در کشورهایی که قبل از صدور گواهی اختراع، اقدام به بررسی ماهوی می‌نمایند، خلاصه حائز اهمیت فراوانی است، زیرا متصدی ثبت با ملاحظه آن، بدون رجوع به سایر قسمت‌های اظهارنامه و ضمایم آن، متوجه می‌شود برای بررسی فنی اختراع، بایستی آن را در اختیار متخصص چه رشته یا رشته‌هایی قرار دهد. همچنین خلاصه، طبقه‌بندی اختراع و دسترسی به آن را برای مراجعین آسان می‌سازد، زیرا مراجعه‌کننده (به‌عنوان مثال یک بنگاه صنعتی که به دنبال تحصیل لیسانس اختراعات جدید در رشته خاصی می‌باشد) با ملاحظه خلاصه، به‌راحتی می‌تواند تصمیم بگیرد که آیا اختراع همان چیزی است که او به دنبال آنست یا نه.^{۲۹}

۲- محل تنظیم اظهارنامه و اشخاص صلاحیت‌دار برای تنظیم اظهارنامه

۲۹. برای مطالعه بیشتر در این زمینه رک. محمودی، اصغر، اختراعات قابل حمایت (مطالعه تطبیقی حقوق ایران و انگلیس)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، به راهنمایی دکتر میرفاسم جعفرزاده، ۱۳۸۱، صص ۷۲-۷۳. لازم به ذکر است که خلاصه صرفاً به منظور ارائه اطلاعات فنی است و لذا نمی‌توان از آن برای منظور دیگری خصوصاً تفسیر محدوده اختراع استفاده کرد. اما مراجعه به ادعاها، توصیف و نقشه‌ها به‌منظور تعیین محدوده اختراع ایرادی ندارد. برای مطالعه بیشتر در این زمینه رک. همان منبع، صص ۷۰-۶۶.

متقاضی باید اظهارنامه خود را به اداره دریافت‌کننده صلاحیت‌دار^{۳۰} تسلیم نماید.^{۳۱} به موجب ماده ۱۹ آیین‌نامه، ادارات دریافت‌کننده صلاحیت‌دار عبارتند از (۱) اداره ملی یا اداره عمل‌کننده برای کشور متعاهدی^{۳۲} که متقاضی در آن ساکن است، (۲) اداره ملی یا اداره عمل‌کننده برای کشور متعاهدی که متقاضی تبعه آن است و (۳) دفتر بین‌المللی، قطع نظر از اینکه متقاضی در چه کشور متعاهدی ساکن بوده یا تابعیت آن را داشته باشد.

هر شخصی که مقیم یا تبعه یکی از کشورهای عضو باشد، می‌تواند اظهارنامه بین‌المللی تسلیم نماید.^{۳۳} اشخاص مقیم یا تبعه کشورهای عضو کنوانسیون پاریس که عضو معاهده نیستند، نیز در صورتی می‌توانند اظهارنامه تنظیم نمایند که مجمع چنین اختیاری را به آنها داده باشد.

معاهده واژه‌های «ساکن»^{۳۴} و «تبعه»^{۳۵} را تعریف نکرده ولی آیین‌نامه، تعیین ساکن یا تبعه بودن را به حقوق داخلی کشور اداره دریافت‌کننده اظهارنامه واگذار کرده است.^{۳۶} با این حال، شخص حقوقی که طبق قانون ملی کشور عضو تشکیل می‌شود، باید به‌عنوان تبعه آن کشور تلقی گردد.^{۳۷} و قرار داشتن مؤسسه

30. Competent Receiving Office.

۳۱. ماده ۱۰ معاهده.

۳۲. منظور از اداره عمل‌کننده، اداره ملی یک کشور یا سازمان بین‌دولتی است که با توافق کشور عضو برای همه یا بخشی از اهداف، به‌عنوان اداره دریافت‌کننده متقاضیان ساکن یا مقیم کشور اول عمل می‌نماید (شق (ب) بند ۱ ماده ۱۹ آیین‌نامه).

۳۳. بند ۱ ماده ۹ معاهده.

34.- Resident.

35. National.

۳۶. بند ۱ ماده ۱۸ آیین‌نامه.

۳۷. جزء ۲ شق (ب) بند ۱ ماده ۱۸ آیین‌نامه.

تجاری یا صنعتی به‌طور واقعی و مؤثر در یک کشور عضو، عنوان مقیم را به مؤسسه می‌بخشد.^{۳۸}

در مورد متقاضیان مشترک نیز حق تسلیم اظهارنامه بین‌المللی زمانی بوجود می‌آید که یکی از آنها طبق ماده ۹ معاهده، ساکن یا مقیم یکی از کشورهای عضو باشد.

۳- زبان اظهارنامه و هزینه‌ها^{۳۹}

اظهارنامه بین‌المللی را می‌توان به هر زبانی که اداره دریافت‌کننده می‌پذیرد، تنظیم کرد. اگر اظهارنامه به زبانی تنظیم شود که مرجع جستجوی بین‌المللی، اظهارنامه‌های تنظیم‌شده به آن زبان را بررسی نمی‌کند، اظهارنامه و ضمایم آن باید جهت جستجوی بین‌المللی، به یکی از زبان‌های مورد قبول مرجع جستجوی بین‌المللی ترجمه شود.

همچنین اداره دریافت‌کننده ملزم است اظهارنامه‌هایی را بپذیرد که اولاً، به یکی از زبان‌های مورد قبول مرجع جستجوی بین‌المللی باشد. ثانیاً، به یکی از زبان‌های انتشار یعنی زبان‌های چینی، انگلیسی، آلمانی، ژاپنی، روسی یا اسپانیایی تهیه شده باشد.^{۴۰}

۳۸. جزء ۱ شق (ب) بند ۱ ماده ۱۸ آیین‌نامه.

۳۹. جدول هزینه‌های معاهده که در وب‌سایت معاهده قابل دسترسی است، اطلاعات لازم در خصوص میزان هزینه‌ها اعم از هزینه‌های بین‌المللی، هزینه انتقال، هزینه جستجو(در مراجع مختلف جستجو) و هزینه‌های بررسی (شامل هزینه اقدام و هزینه بررسی در مراجع مختلف بررسی) در سال ۲۰۰۶ را در اختیار می‌گذارد.

۴۰. قسمت (الف) از بند ۳ ماده ۴۹ معاهده.

همچنین پرداخت هزینه‌های پیش‌بینی شده در معاهده از شرایط الزامی برای پذیرش اظهارنامه‌های بین‌المللی می‌باشد.^{۴۱} اگر اداره دریافت‌کننده متوجه شود که هزینه‌های پیش‌بینی شده پرداخت نشده‌اند، اظهارنامه را مسترد شده تلقی و مراتب را به متقاضی اعلام می‌نماید.^{۴۲}

براساس مقررات معاهده و آیین‌نامه مربوطه، متقاضی موظف به پرداخت سه نوع هزینه به شرح زیر می‌باشد.

هزینه‌های انتقال

اداره دریافت‌کننده می‌تواند مبلغی را بابت هزینه‌های دریافت اظهارنامه و ارسال نسخه‌ای از آن به دفتر بین‌المللی و مرجع صالح برای جستجوی بین‌المللی دریافت نماید. میزان هزینه‌های انتقال- در صورت وجود- باید ثابت باشد.

متقاضی ملزم نیست هزینه‌های انتقال را موقع تنظیم اظهارنامه پرداخت نماید، بلکه برای پرداخت آن یک ماه فرصت دارد، بدون اینکه از بابت استفاده از مدت مذکور مجبور به پرداخت مبلغ اضافه بر مبلغ اصلی باشد.^{۴۳}

هزینه‌های بین‌المللی

میزان هزینه‌های بین‌المللی، در جدول هزینه‌ها که پیوست آیین‌نامه می‌باشد، مشخص شده است. در این جدول، هزینه تنظیم اظهارنامه ۱۴۰۰ فرانک سوئیس تعیین شده است. البته، در صورتی که تعداد برگ‌های اظهارنامه یا ضمایم آن بیش از ۳۰ برگ باشد، برای هر برگ اضافی ۱۵ فرانک سوئیس اضافه بر مبلغ

۴۱. بند ۴ ماده ۳ معاهده.

۴۲. شق (الف) بند ۳ ماده ۱۴ معاهده.

۴۳. ماده ۱۴ آیین‌نامه.

اصلی اخذ می‌شود. هزینه‌های بین‌المللی توسط اداره دریافت‌کننده وصول می‌شود. متقاضی می‌تواند آنها را با فاصله یک ماه بعد از تنظیم اظهارنامه پرداخت نماید. در صورت استفاده از فرجه مذکور نیز وجه مازادی پرداخت نمی‌شود.^{۴۴} لازم به ذکر است که مبالغ مزبور باید به پول یا ارزهایی باشد که مورد قبول اداره دریافت‌کننده است.^{۴۵}

هزینه‌های جستجو

مرجع جستجوی بین‌المللی برای انجام جستجو و دیگر اموری که معاهده یا آیین‌نامه، انجام آنها را در اختیار او قرار داده است، مبلغی را از متقاضی دریافت می‌دارد. هزینه‌های جستجو هم توسط اداره دریافت‌کننده اظهارنامه وصول می‌شود که باید به ارز یا ارزهایی باشد که مورد قبول اداره دریافت‌کننده است. میزان هزینه‌های جستجو بسته به نوع مرجع بین‌المللی بررسی که انتخاب می‌شود، متفاوت است که تقریباً به میزان ۱۸۰ تا ۱۹۰۰ دلار آمریکا می‌باشد.^{۴۶}

44-14.1(c), 15.4, 16.1(f).

۴۵. شایسته ذکر است، وفق معاهده و آیین‌نامه مربوطه هزینه‌های بین‌المللی: ۱- در مواردی که اظهارنامه به صورت الکترونیکی (از طریق سیستم نرم‌افزاری آسان معاهده) تنظیم می‌شود (مبنای کاهش مزبور بعداً به‌هنگام بحث از تنظیم اظهارنامه به صورت الکترونیکی مورد بررسی قرار خواهد گرفت). ۲- در مواقعی که متقاضی شخص حقیقی است و در کشوری اقامت یا سکونت دارد که میزان درآمد سرانه ملی آن از ۳۰۰۰ دلار آمریکا کمتر می‌باشد و ۳- در مواقعی که متقاضی (شخص حقیقی یا حقوقی) مقیم یا ساکن یکی از کشورهای باشد که توسط تقسیم‌بندی‌های سازمان بین‌المللی، کشوری با حداقل توسعه-یافتگی تلقی می‌شود، هزینه تنظیم بین‌المللی به میزان هفتاد و پنج درصد کاهش داده می‌شود. لازم به ذکر است که اگر متقاضیان متعدد باشند، همه آنها باید شرایط فوق را دارا باشند. رک. به جدول هزینه‌ها که ضمیمه آیین‌نامه می‌باشد.

46. World Intellectual Property Organization, Protecting Your Inventions Abroad: Asked Questions About the Patent Cooperation Treaty (PCT), p.6.

۴- تنظیم اظهارنامه به صورت الکترونیکی

نظر به تحولاتی که با رواج و رشد سریع اینترنت در حوزه ارائه خدمات اتفاق افتاده است، تنظیم اظهارنامه به صورت سنتی، کاری وقت‌گیر، پرهزینه و غیرملموس به نظر می‌رسد. آیین‌نامه با درک این واقعیت از ابتدای سال ۲۰۰۴، تنظیم اظهارنامه به شکل الکترونیک را نیز امکان‌پذیر ساخته است.^{۴۷}

اکنون تنظیم اظهارنامه به صورت الکترونیک در بیش از ۷۰ اداره دریافت‌کننده امکان‌پذیر است. علاوه بر این، متقاضیان می‌توانند با مراجعه به وب‌سایت دفتر بین‌المللی وایپو، اظهارنامه خود را به صورت الکترونیکی تنظیم نمایند.^{۴۸} به حکایت آمار، در سال ۲۰۰۴، حدود چهل و هشت درصد از اظهارنامه‌ها از این

در خصوص هزینه‌ها ذکر این نکته لازم است که چنانچه اظهارنامه شرایط مندرج در بند ۱ ماده ۱۱ معاهده را دارا نباشد، به‌عنوان مثال، فاقد ادعا یا ادعاها، توصیف، نام متقاضی و ... باشد، و یا در صورتی که قبل از ارسال یک نسخه از اظهارنامه به دفتر بین‌المللی، اظهارنامه مسترد شود یا مسترد شده تلقی گردد، و یا به موجب مقتضیات مربوط به امنیت ملی، اظهارنامه به‌عنوان اظهارنامه بین‌المللی تلقی نشود، اداره دریافت‌کننده مکلف به استرداد آنها به متقاضی می‌باشد. رک. بند ۶ ماده ۱۵ آیین‌نامه.

۴۷. هرچند ماده ۸۹ مکرر آیین‌نامه، تسلیم، رسیدگی و ارسال اظهارنامه و سایر اسناد به شکل الکترونیک یا با وسایل الکترونیک را پیش‌بینی کرده است، این به معنای امکان تسلیم موارد فوق به صورت الکترونیک در همه ادارات ملی یا سازمان‌های بین‌الدولی نیست بلکه مراجع فوق تنها زمانی ملزم به دریافت یا رسیدگی به چنین اسنادی می‌باشند که قبلاً به دفتر بین‌المللی اعلام کرده باشند که آمادگی دریافت یا رسیدگی به‌نحو مذکور را دارند (شق (د) بند ۱ ماده فوق).

۴۸. نرم‌افزار تنظیم الکترونیکی اظهارنامه وایپو (PCT-SAFE (Secure Applications Filed Electronically)) که می‌توان آن را از وب‌سایت پی. سی. تی. وایپو دانلود کرد یا به صورت رایگان از سی دی کپی کرد، به متقاضیان این امکان را می‌دهد که بتوانند اظهارنامه خود را به صورت الکترونیکی تنظیم نمایند. زمانی که اطلاعات وارد اظهارنامه می‌شود، نرم‌افزار مزبور، اطلاعات را تأیید می‌کند یا اینکه توجه متقاضی را به قسمت‌های نادرست جلب می‌نماید. همچنین از طریق همین نرم‌افزار متقاضی می‌تواند متن یا نقشه‌هایی با فرمت «PDF»، یا «TIFF» و یا «XML» (eXtensible Markup Language) ضمیمه اظهارنامه نماید. رک.

- World Intellectual Organization, Protecting Your Inventions Abroad, *ibid.*, p.7.

طریق تنظیم شده‌اند و در سال ۲۰۰۵، این رقم به شصت و چهار درصد افزایش یافته است.^{۴۹}

متقاضی با تنظیم اظهارنامه خود به صورت الکترونیکی، از تخفیف‌های قابل توجهی در هزینه‌های بین‌المللی برخوردار خواهد شد. میزان تقلیل هزینه‌ها، بسته به نوع تنظیم اظهارنامه و فرمت‌های استفاده شده فرق می‌کند. بر این اساس، چنانچه اظهارنامه روی کاغذ همراه با یک نسخه به صورت الکترونیک تسلیم شده باشد، هزینه‌های بین‌المللی (هزینه تنظیم و هزینه اقدام) به میزان ۱۰۰ فرانک سوئیس کاهش خواهد یافت و در صورتی که این عمل با فرمت «TIFF» یا «PDF» به صورت الکترونیک تنظیم شود ولی متون توصیف، ادعاها و خلاصه با فرمت کددار نباشند، به میزان ۲۰۰ فرانک سوئیس کاهش خواهد یافت. اما اگر این عمل با فرمت «XML» به صورت الکترونیک تنظیم شود ولی متون توصیف، ادعاها و خلاصه به فرمت کددار باشند، به میزان ۳۰۰ فرانک سوئیس کاهش خواهد یافت.^{۵۰}

ب - جستجوی بین‌المللی

پس از تسلیم اظهارنامه، مرجع جستجوی بین‌المللی آن را بررسی می‌نماید. بند ۱ ماده ۱۵ معاهده با اعلام این مطلب که «هر اظهارنامه بین‌المللی مشمول جستجو خواهد بود»، به الزام آور بودن جستجو اشاره دارد.^{۵۱}

49. *Ibid.*

50. *Ibid.*

51. For a detailed discussion on this issue see: Goddar, Heinz, Overview of International Search and Examination under the PCT, Including Strategy Opinions for Search and Examination Centers. Presented at WIPO National Seminar on the PCT and Innovative and Inventive Activity. Tehran, 22-23 June 2003.

هدف از جستجوی بین‌المللی، کشف سوابق قبلی اختراع ادعایی است.^{۵۲} از دید معاهده، سابقه قبلی یعنی هر آنچه که قبل از تاریخ تسلیم اظهارنامه بین‌المللی، در هر جایی از دنیا، از طریق افشای کتبی در دسترس عموم قرار بگیرد و بتواند بر تصمیم‌گیری در مورد اینکه آیا اختراع ادعایی جدید است یا جدید نیست و یا حائز گام ابتکاری می‌باشد یا نه، کمک نماید.^{۵۳}

در این خصوص، ذکر دو نکته مهم لازم می‌نماید؛ نکته اول این است که برخلاف نظام‌های ملی و منطقه‌ای، در تعیین سابقه قبلی، افشای شفاهی، استفاده و نمایش مدنظر قرار نمی‌گیرد و صرفاً به بررسی سوابق مکتوب بسنده می‌شود.^{۵۴} لازم به ذکر است که مقامات ملی یا منطقه‌ای می‌توانند در تعیین سوابق افشا، سوابق غیرمکتوب (شفاهی، استفاده و نمایش) را هم مدنظر قرار دهند. در این راستا، بند ۵ ماده ۲۷ معاهده مقرر می‌دارد: «هرگونه مقرراتی در این معاهده و آیین‌نامه در ارتباط با تعریف سابقه اختراع ادعایی منحصر به اهداف آیین کار بین‌المللی است و در نتیجه هر کشور متعاهد آزاد است ... ضوابط قانون ملی خود را در مورد سابقه اختراع ادعایی ... اعمال نماید».

نکته دوم این است که در این مرحله، تازگی و گام ابتکاری مورد بررسی قرار نمی‌گیرد، بلکه صرفاً سوابق مکتوبی مورد بررسی قرار می‌گیرند که می‌توانند در تعیین تازگی یا گام ابتکاری مفید باشند.

۵۲. بند ۲ ماده ۱۵ معاهده.

۵۳. شق (الف) از بند ۱ ماده ۳۳ آیین‌نامه.

۵۴. در مواردی که هرگونه افشای کتبی به افشای شفاهی، استفاده یا نمایش با هر وسیله دیگری ارجاع دهد که از آن طریق محتویات افشای کتبی در اختیار عموم قرار گرفته باشد، در گزارش جستجوی بین‌المللی به این مطلب اشاره خواهد شد (شق (ب) بند ۱ ماده ۳۳ آیین‌نامه).

در جستجوی بین‌المللی نه تنها زمینه‌های فنی که اختراع ادعایی در آن قابل طبقه‌بندی است، بلکه زمینه‌های فنی و صنعتی مشابه نیز مورد جستجو و بررسی قرار می‌گیرند.^{۵۵} لازم به ذکر است که زمینه‌های مشابه با توجه به کارکرد اصلی یا موارد استفاده اختراع تعیین می‌شوند، نه کارکردهای خاص که صراحتاً در اظهارنامه به آنها اشاره شده است.^{۵۶}

جستجوی بین‌المللی بر اساس ادعاها و با توجه مقتضی به توصیف و نقشه‌ها (در صورت وجود) و با تأکید خاص بر مفهوم نوآوری که ادعاها به آن مربوط می‌شود، انجام می‌گیرد.^{۵۷}

جستجوی بین‌المللی توسط مرجع صلاحیت‌دار جستجوی بین‌المللی^{۵۸} انجام می‌گیرد. بخش خصوصی اصرار داشت یک مقام جستجوی بین‌المللی واحد، امر جستجو را انجام دهد تا جستجو در مقام واحدی متمرکز شود یا حداقل زیر نظر مقام واحد صورت بگیرد. آنها استدلال می‌کردند که در این صورت، همه مخترعین در وضعیت یکسانی قرار می‌گیرند و به علت استفاده از اشخاص یا گروه‌های مشابه و همچنین روش‌های مشابه، کیفیت بررسی یکسان می‌شود، مضافاً اینکه پذیرش چنین بررسی‌ای برای ادارات اختراع ملی یا منطقه-ای راحت‌تر است. به منظور جلب رضایت بخش خصوصی، پیشنهاد آنان پذیرفته شد و در بند ۲ ماده ۱۶ عینیت یافت، لکن به لحاظ فقدان نهاد واحد

۵۵. شقوق (الف) و (ب) بند ۲ ماده ۳۳ آیین‌نامه.

۵۶. شق (ج) بند ۲ ماده ۳۳ آیین‌نامه.

۵۷. شق (الف) بند ۳ ماده ۳۳ آیین‌نامه.

۵۸. مراجع جستجو و بررسی مقدماتی بین‌المللی صالح عبارتند از: اداره اختراعات اروپا، امریکا، ژاپن، سوئد، جمهوری کره، استرالیا، چین، کانادا، اتریش، اسپانیا و روسیه. رک.

-World Intellectual Organization, The International Patent System in 2004, Yearly Review of the PCT, pp.10-11.

بین‌المللی، انجام جستجو تا زمان تأسیس یک مرجع واحد بین‌المللی، به دیگر مراجع سپرده شد.^{۵۹} به تصریح بند ۱ ماده فوق، مرجع صلاحیت‌دار می‌تواند یک اداره ملی یا یک سازمان بین‌الدولی نظیر مؤسسه بین‌المللی اختراع باشد. مراجع صالح توسط مجمع منصوب می‌شوند. پس از احراز شرایط مقرر^{۶۰}، دفتر بین‌المللی با اداره یا سازمان قرارداد منعقد می‌نماید. قرارداد مزبور باید به تأیید مجمع برسد.

سؤال قابل طرح در این خصوص این است که در صورت تعدد مراجع جستجوی بین‌المللی، آیا متقاضی حق انتخاب از بین آنها را دارد یا نه؟ پیشنهاد اولیه این بود که متقاضی حق انتخاب از بین مقامات مختلف را داشته باشد، اما این پیشنهاد به تصویب نرسید^{۶۱} و در بند ۲ ماده ۱۶ معاهده، اختیار انتخاب به اداره دریافت‌کننده داده شد. در این راستا، اداره دریافت‌کننده باید به دفتر بین‌المللی اعلام نماید که کدام مقام جستجو از دید آن اداره، صالح می‌باشد.^{۶۲} البته اگر اداره دریافت‌کننده چندین مرجع را به‌عنوان مرجع صالح به دفتر بین‌المللی معرفی نماید، می‌تواند اعلام نماید که کدام مراجع یا مرجع برای جستجوی نوع خاصی از اختراعات صالح می‌باشد یا اینکه بدون اختصاص آن به انواع خاصی از اظهارنامه‌های اختراعات، حق انتخاب از بین مقامات را به متقاضی بدهد.^{۶۳}

59. Stephan P., Ladas, *Ibid.*, p. 587.

۶۰. در ماده ۳۶ آیین‌نامه به شرایط لازم اشاره شده است.

61. Stephan P., Ladas, *Ibid.*, p. 589.

۶۲. بند ۱ ماده ۳۵ آیین‌نامه.

۶۳. جزء دوم شق (الف) بند ۲ ماده ۳۵ آیین‌نامه.

در ماده ۳۴ آیین‌نامه به حداقل اسنادی اشاره شده است که مقام جستجوی بین‌المللی باید در مقام کشف سابقه اختراع، آنها را در نظر بگیرد. اسناد فوق عبارتند از:

- ۱- اظهارنامه‌های بین‌المللی منتشر شده در چارچوب این معاهده، اظهارنامه‌های منطقه‌ای منتشر شده برای اختراعات و گواهی‌های مخترعین و همچنین اختراعات منطقه‌ای و گواهی‌های مخترعین منطقه‌ای منتشر شده؛^{۶۴}
- ۲- ورقه‌های اختراع صادر شده در و بعد از سال ۱۹۲۰ توسط فرانسه، اداره ثبت اختراع آلمان سابق، ژاپن، اتحاد جماهیر شوروی سابق، سوئیس (فقط به زبان‌های فرانسه و آلمانی)، انگلیس و ایالات متحده امریکا؛
- ۳- ورقه‌های اختراع صادر شده توسط جمهوری فدرال آلمان و فدراسیون روسیه؛
- ۴- اظهارنامه‌های اختراع انتشار یافته در و بعد از سال ۱۹۲۰ در کشورهای مندرج در دو بند فوق در صورت وجود؛
- ۵- گواهی‌نامه‌های اختراع صادر شده توسط اتحاد جماهیر شوروی سابق؛
- ۶- گواهی‌نامه‌های ثبت اختراع اشیای مصرفی صادر شده توسط فرانسه و اظهارنامه گواهی‌های اختراع اشیای مصرفی انتشار یافته توسط این دولت؛ و
- ۷- ورقه‌های اختراع و همچنین آن اظهارنامه‌های اختراعی که در هر کشور دیگری پس از سال ۱۹۲۰ صادر شده‌اند و به زبان‌های انگلیسی، فرانسوی، آلمانی یا اسپانیایی هستند و در آن کشورها حق تقدم ادعا نشده است، مشروط بر اینکه اداره ملی کشور ذینفع، این اسناد را مرتب کرده و آنها را در اختیار هر مرجع جستجوی بین‌المللی قرار دهد.^{۶۵}

۶۴. قسمت دوم بند (ب) ماده ۳۴ آیین‌نامه.

۶۵. شقوق شش‌گانه بند (ج) ماده ۳۴ آیین‌نامه.

مرجع جستجوی بین‌المللی باید از روند و نتایج جستجوی خود گزارش تهیه نماید. گزارش فوق باید ظرف سه ماه از تاریخ دریافت نسخه جستجو توسط مرجع جستجوی بین‌المللی یا نه ماه از تاریخ حق تقدم، هر کدام که دیرتر منقضی شود، تهیه شود.^{۶۶}

شکل و فرم گزارش جستجو در ماده ۴۲ آیین‌نامه پیش‌بینی شده است. در گزارش باید مشخصات مرجع جستجوی بین‌المللی، شماره اظهارنامه بین‌المللی، نام متقاضی، تاریخ جستجو، طبقه‌ای که اختراع بدان تعلق دارد، موضوعاتی که بررسی شده‌اند و ... مورد اشاره قرار گیرد.

مرجع جستجوی بین‌المللی صرفاً به تهیه و جمع‌آوری سوابق مکتوب اقدام می‌نماید، بنابراین باید در تهیه گزارش از هرگونه اظهار عقیده، دلیل‌سازی، استدلال یا توضیح اجتناب نماید. مرجع جستجوی بین‌المللی می‌تواند در موارد زیر اقدام به جستجو یا تهیه گزارش ننماید:

۱- عدم رعایت الزامات مقرر درباره توصیف، ادعاها یا نقشه‌ها به‌حدی که جستوی بین‌المللی معنادار را متعذر سازد. ۲- اظهارنامه بین‌المللی به موضوعی مرتبط باشد که به‌موجب آیین‌نامه نیازی به جستجوی مرجع صلاحیت‌دار جستجوی بین‌المللی نداشته باشد.^{۶۷}

آیین‌نامه در ماده ۳۹ موارد فوق را به شرح زیر احصا کرده است:

- ۱- نظریه‌های علمی و ریاضی؛
- ۲- گونه‌های مختلف گیاهی یا حیوانی یا فرایندهای اساساً بیولوژیکی برای تولید حیوانات یا گیاهان به غیر از فرایندهای میکروبیولوژیکی و محصولات این نوع فرایندها؛

۶۶. ماده ۴۲ آیین‌نامه.

۶۷. شقوق ۱ و ۲ بند (الف) ماده ۱۷ معاهده.

- ۳- طرح‌ها، قواعد یا روش‌های انجام تجارت، انجام عملیات فکری محض یا بازی‌های مختلف؛
- ۴- روش‌های معالجه بدن انسان یا حیوان از طریق درمان یا جراحی و همچنین روش‌های تشخیص طبی؛
- ۵- ارائه محض اطلاعات؛ و
- ۶- برنامه‌های رایانه‌ای تا حدودی که مرجع جستجوی بین‌المللی، تجهیزات لازم برای جستجوی سابقه قبلی مربوط به این برنامه‌ها را در اختیار نداشته باشد.

به هر حال، گزارش جستجو در صورت تهیه برای متقاضی و دفتر بین‌المللی ارسال می‌شود. متقاضی پس از دریافت گزارش مرجع جستجوی بین‌المللی، حق دارد برای یک بار و در ظرف مهلت معین اصلاحیه‌هایی را در خصوص ادعاهای مذکور به دفتر بین‌المللی تسلیم نماید. همزمان با این اقدام، مشارالیه می‌تواند یادداشت مختصری را به‌نحو مقرر در آیین‌نامه تسلیم نموده و طی آن اصلاحیه را تشریح و اثراتی که این اصلاحیه‌ها ممکن است بر توصیف و نقشه‌ها داشته باشد را مشخص نماید.^{۶۸} اصلاحات افشای اختراع نباید فراتر از حدی باشد که در اظهارنامه بین‌المللی تسلیمی آمده است. البته اگر قانون ملی هر کشور تعیین شده، افشای اختراع در اصلاحیه‌ها را فراتر از آنچه در اظهارنامه بین‌المللی تسلیمی آمده، اجازه دهد، در این صورت بر عدم رعایت شرط فوق هیچ‌گونه اثری در آن کشور مترتب نخواهد بود.^{۶۹}

ج - بررسی مقدماتی

۶۸. بند ۱ ماده ۱۹ معاهده.

۶۹. بندهای ۲ و ۳ ماده ۱۹ معاهده.

فصل دوم معاهده تحت عنوان «بررسی مقدماتی بین‌المللی»، بخش اختیاری معاهده می‌باشد. بنابراین، کشورهای عضو می‌توانند اعلام نمایند که ملزم به رعایت مفاد این فصل نخواهند بود.^{۷۰} حتی این بخش از معاهده برای متقاضی با وجود عدم استثنای آن توسط کشور متبوعش، اختیاری است. هدف بررسی مقدماتی بین‌المللی عبارت است از تدوین یک نظر مقدماتی و غیرالزام‌آور درباره این سؤال که آیا اختراع ادعایی حائز شرایط ماهوی یعنی تازگی، گام ابتکاری و کاربرد صنعتی می‌باشد یا خیر؟^{۷۱} بررسی مقدماتی بین‌المللی توسط مرجع صلاحیت‌دار بررسی مقدماتی بین‌المللی صورت می‌گیرد.^{۷۲} انتصاب مراجع بررسی مقدماتی بین‌المللی بمانند مراجع جستجوی بین‌المللی است.

هر متقاضی که مقیم یا تبعه کشور متبوعی باشد که ملزم به فصل دوم معاهده است، می‌تواند تقاضای بررسی مقدماتی بین‌المللی بنماید.^{۷۳} متقاضیانی هم که کشور متبوع یا محل اقامت آنها، عضو معاهده نیست یا ملزم به فصل دوم نمی‌باشد، با اجازه مجمع می‌توانند بررسی مقدماتی بین‌المللی را خواستار شوند.^{۷۴} تقاضای بررسی مقدماتی بین‌المللی باید جدای از اظهارنامه بین‌المللی انجام بگیرد.^{۷۵} در ماده ۵۳ آیین‌نامه به تفصیل درباره فرم تقاضا، محتوای آن و ... بحث شده است. حتی بند ۳ ماده مزبور مقرر می‌دارد که تقاضا ترجیحاً با این عبارات و مضمون باشد: «تقاضا طبق ماده ۳۱ معاهده همکاری در ثبت

۷۰. شق (الف) بند ۱ ماده ۶۴ معاهده.

۷۱. بند ۱ ماده ۳۳ معاهده.

۷۲. بند ۱ ماده ۳۲ معاهده.

۷۳. شق (الف) بند ۲ ماده ۳۱.

۷۴. شق (ب) بند ۲ ماده ۳۱.

۷۵. بند ۳ ماده ۳۱ معاهده.

اختراعات: امضاکننده زیر تقاضا می‌نماید که اظهارنامه بین‌المللی ذیل‌الذکر مشمول بررسی مقدماتی بین‌المللی بر طبق معاهده همکاری در ثبت اختراعات قرار بگیرد».

تقاضا باید به زبانی باشد که اظهارنامه بین‌المللی به آن زبان است و اگر اظهارنامه بین‌المللی به زبانی غیر از زبانی که انتشار یافته، تسلیم شده باشد، تقاضا به زبانی خواهد بود که انتشار بین‌المللی به آن زبان صورت گرفته است.^{۷۶} هرگاه زبانی که اظهارنامه بین‌المللی به آن زبان تسلیم شده یا زبانی که اظهارنامه بین‌المللی به آن زبان منتشر شده، مورد قبول مرجع بررسی مقدماتی بین‌المللی نباشد، تقاضا باید به زبانی که هم مورد قبول مرجع بررسی باشد و هم یک زبان انتشار باشد، ترجمه شود.

بررسی مقدماتی بین‌المللی مستلزم پرداخت هزینه اقدام به نفع دفتر بین‌المللی به میزان ۲۰۰ فرانک سوئیس و هزینه بررسی مقدماتی می‌باشد که بسته به مرجع انتخابی فرق می‌کند.^{۷۷}

تهیه گزارش بررسی مقدماتی، موارد عدم تهیه گزارش، ارسال آن به متقاضی و دفتر بین‌المللی، محرمانه نگه داشتن پرونده بررسی و اصلاح ادعاها، توصیف و نقشه‌ها شبیه مراحل جستجوی بین‌المللی است. در این زمینه فقط به ذکر این مطلب بسنده می‌شود که گزارش بررسی مقدماتی بین‌المللی حاوی هیچ توضیحی در این خصوص که آیا اختراع ادعایی طبق قانون ملی قابل ثبت است یا نه و یا به نظر می‌رسد که قابل ثبت می‌باشد یا خیر، نخواهد بود.^{۷۸}

۷۶. بند ۱ ماده ۵۵ آیین‌نامه.

۷۷. به جدول هزینه‌های معاهده که در وبسایت معاهده قابل دسترسی است، نگاه کنید.

۷۸. بند ۲ ماده ۳۵ معاهده.

د - انتشار اظهارنامه

پس از جستجوی بین‌المللی، نوبت به انتشار اظهارنامه توسط دفتر بین‌المللی می‌رسد. انتشار بین‌المللی بلافاصله پس از خاتمه مدت ۱۸ ماه از تاریخ حق تقدم اظهارنامه صورت می‌گیرد.^{۷۹} ولی با این حال، متقاضی می‌تواند از دفتر بین‌المللی بخواهد که اظهارنامه‌اش قبل از انقضای ۱۸ ماه منتشر شود.^{۸۰} در مواردی که کشورهای انتخاب شده در اظهارنامه از کشورهایی باشند که به دفتر بین‌المللی اعلام نموده‌اند که آنها انتشار بین‌المللی را لازم نمی‌دانند، اظهارنامه منتشر نخواهد شد. همین‌طور اگر اظهارنامه قبل از تکمیل مقدمات فنی مربوط به انتشار، مسترد شود یا مسترد شده تلقی گردد، انتشار صورت نخواهد گرفت.^{۸۱}

در ماده ۴۸ آیین‌نامه به تفصیل در مورد شکل انتشار، محتویات و زبان انتشار بحث شده است. در زمان انتشار اظهارنامه، گزارش مرجع جستجوی بین‌المللی یا اعلامیه عدم تهیه گزارش که توسط مرجع مزبور تنظیم می‌شود، نیز منتشر می‌شود. انتشار بین‌المللی به شکل دفترچه خواهد بود. خلاصه و چکیده در بالای صفحه منتشر می‌شود. اگر در زمان انتشار بین‌المللی، گزارش جستجو آماده نباشد، می‌توان انتشار دفترچه را تا زمان آماده بودن گزارش به تأخیر انداخت یا اینکه گزارش به صورت جداگانه منتشر شود. اگر اظهارنامه بین‌المللی به یکی از زبان‌های انگلیسی، آلمانی، فرانسوی، ژاپنی یا روسی تنظیم شده باشد، انتشار به همان زبان خواهد بود. در غیر این صورت، اظهارنامه به صورت ترجمه انگلیسی که توسط مقام جستجو آماده می‌شود، منتشر خواهد شد. اگر اظهارنامه

۷۹. بند ۲ ماده ۲۱ معاهده.

۸۰. بند ۴ ماده ۴۸ آیین‌نامه.

۸۱. بند ۵ ماده ۲۱ معاهده.

بین‌المللی حاوی عبارات و یا نقشه‌هایی باشد که به عقیده دفتر بین‌المللی خلاف اخلاق حسنه و نظم عمومی تلقی شود و یا اینکه به عقیده آن دفتر اظهارنامه متضمن عباراتی باشد که بر حسب تعریف آیین‌نامه موهن تلقی می‌گردد، دفتر می‌تواند عبارات، نقشه‌ها و تقریرات مورد نظر را از انتشار خود حذف و محل و تعداد کلمات یا نقشه‌های حذف شده را مشخص نماید و در صورت تقاضا، نسخه‌ای از بخش‌های حذف شده را در اختیار متقاضی قرار دهد.^{۸۲}

بعد از انتشار بین‌المللی، اظهارنامه در کشورهای تعیین شده همان اثراتی را دارا خواهد بود که قانون ملی کشور تعیین شده برای انتشار «الزامی» اظهارنامه‌های ملی «بررسی نشده» در داخل مقرر می‌دارد.^{۸۳}

اگر زبان مورد استفاده در انتشار بین‌المللی با زبان به‌کار رفته در انتشار به‌موجب قانون ملی کشور تعیین شده متفاوت باشد، قانون ملی کشور مزبور می‌تواند مقرر سازد که اثرات مذکور فقط زمانی قابل اعمال خواهد بود که: ترجمه به زبان اخیرالذکر (ملی) به‌نحو مقرر در قانون ملی منتشر شده باشد؛ ترجمه به زبان اخیرالذکر (ملی) از طریق قرارداد آن در معرض بازدید عموم به‌نحو مقرر در قانون ملی در دسترس عموم قرار گرفته باشد یا متقاضی.

^{۸۲} بند ۶ ماده ۲۱ معاهده.

^{۸۳} ماده ۲۹ معاهده. از آنجا که در حقوق ایران بر خلاف اداره اختراعات اروپا و کشورهایی مثل انگلیس، قبل از بررسی و صدور گواهی اختراع، هیچ انتشاری صورت نمی‌گیرد، لذا انتشار بین‌المللی اظهارنامه، موجب اثر خاصی نخواهد بود. معاهده با استعمال واژه «الزامی» در واقع خواسته است انتشار دفاعی و غیرالزامی که به درخواست متقاضی صورت می‌گیرد، را خارج نماید. همین‌طور، منظور از به-کارگیری عبارت «بررسی نشده»، محدود نمودن اثر انتشار بین‌المللی به انتشاری است که صرفاً قبل از بررسی صورت می‌گیرد. رک.

Stephan P., Ladas, *ibid.*, p. 598.

ترجمه‌ای به زبان اخیرالذکر (ملی) را برای استفاده‌کننده غیرمجاز بالفعل یا بالقوه اختراع مورد ادعا در اظهارنامه بین‌المللی ارسال نموده باشد.^{۸۴}

در موردی که بنا به تقاضای متقاضی، انتشار بین‌المللی قبل از ۱۸ ماه از تاریخ حق تقدم صورت گرفته باشد، قانون ملی کشور تعیین شده می‌تواند مقرر نماید که آثار انتشار بین‌المللی در آن کشور فقط از زمان انقضای ۱۸ ماه از تاریخ حق تقدم قابل اعمال خواهد بود.^{۸۵}

همین‌طور قانون ملی کشور تعیین شده می‌تواند مقرر نماید که آثار انتشار بین‌المللی در آن کشور فقط از تاریخی قابل اعمال خواهد بود که یک نسخه از اظهارنامه بین‌المللی منتشره توسط اداره ملی آن کشور و یا اداره عمل‌کننده برای آن کشور دریافت شده باشد.^{۸۶}

به‌منظور حفظ حقوق متقاضی، قبل از انتشار اظهارنامه باید اطلاعات آن محرمانه نگه داشته شود. در این راستا معاهده، دفتر بین‌المللی و مراجع صلاحیت‌دار جستجوی بین‌المللی را مکلف نموده به هیچ شخص یا مرجعی اجازه ندهند قبل از انتشار بین‌المللی اظهارنامه به آن دسترسی داشته باشند، مگر به تقاضای متقاضی یا اجازه او.^{۸۷}

تنها استثنای ممنوعیت فوق، این است که اداره تعیین‌شده می‌تواند اجازه دسترسی به اظهارنامه را به مقامات قضایی بدهد.^{۸۸}

۸۴ بندهای ۱، ۲ و ۳ ماده ۲۹ معاهده.

۸۵ بند ۳ ماده ۲۹ معاهده.

۸۶ بند ۴ ماده ۲۹ معاهده.

۸۷ شق (الف) بند ۱ ماده ۳۰ معاهده.

۸۸ شق (ج) بند ۲ ماده ۳۰.

گفتار دوم: فاز ملی یا منطقه‌ای

فاز ملی یا منطقه‌ای دومین و آخرین مرحله از فرایند ثبت بین‌المللی اختراع می‌باشد. در این مرحله که متعاقب فاز بین‌المللی شروع می‌شود، ادارات ملی یا منطقه‌ای پس از بررسی‌های لازم یا گواهی اختراع صادر می‌نمایند یا اینکه اختراع را غیرقابل حمایت تشخیص داده و از صدور گواهی اختراع اجتناب می‌نمایند.

ادارات ملی یا منطقه‌ای در بررسی اظهارنامه از اختیارات وسیعی برخوردارند، آنها می‌توانند اظهارنامه را از حیث رعایت تشریفات معاهده و آیین‌نامه مورد بررسی قرار دهند. همین‌طور می‌توانند بدون توجه به نتیجه جستجو یا بررسی مقامات بین‌المللی جستجو و مقامات بررسی مقدماتی،^{۸۹} در خصوص سوابق اختراع و وجود شرایط ماهوی ثبت اختراع یعنی تازگی، گام ابتکاری و کاربرد صنعتی بررسی مستقلی به‌عمل بیاورند یا به‌لحاظ مخالفت اختراع با اخلاق حسنه یا نظم عمومی، اظهارنامه را مردود اعلام نموده و از صدور گواهی اختراع خودداری نمایند.

با وجود اختیارات وسیع ادارات ملی یا منطقه‌ای در خصوص اظهارنامه‌های بین‌المللی، محدودیت‌ها و ممنوعیت‌هایی هم برای این ادارات مقرر شده است، زیرا مقررات ملی یا منطقه‌ای نمی‌تواند در خصوص شکل یا محتوای اظهارنامه‌های بین‌المللی الزاماتی فراتر از آنچه که در معاهده و آیین‌نامه پیش-

۸۹. هر چند ادارات ملی یا منطقه‌ای ملزم به تبعیت از نتایج گزارش جستجوی بین‌المللی و بررسی بین‌المللی نمی‌باشند، ولی بدون شک، ارسال چنین گزارش‌هایی به ادارت مذکور موجب می‌شود فرایند بررسی ملی یا منطقه‌ای سرعت بیشتری به خود بگیرد یا اینکه با وجود گزارش، دیگر نیازی به بررسی مجدد احساس نشود.

بینی شده است مقرر نماید.^{۹۰} همین‌طور، ادارات مذکور تنها زمانی می‌توانند اظهارنامه را به دلیل عدم رعایت تشریفات مقرر در معاهده و آیین‌نامه رد نمایند که به متقاضی جهت تصحیح نقایص فرصتی در حد و مطابق آیین کاری که در مقررات ملی یا منطقه‌ای برای اظهارنامه‌های ملی یا منطقه‌ای در موارد مشابه یا قابل مقایسه مقرر است اعطا نموده باشند.^{۹۱} همچنین ادارات مذکور باید به متقاضی فرصت مناسبی جهت اصلاح ادعاها، توصیف و نقشه‌ها بدهند.^{۹۲}

فاز ملی یا منطقه‌ای زمانی شروع می‌شود که متقاضی اقدامات لازم جهت ورود به فاز ملی را در ظرف زمانی مشخصی انجام داده باشد. در زیر «ظرف زمانی مشخص» و «اقدامات لازم» جهت ورود به فاز ملی مورد بررسی قرار می‌گیرد. قبل از ورود به بحث اصلی، ابتدا تذکر چند نکته لازم است؛ نکته اول اینکه ادارات تعیین‌شده یا منتخب نمی‌توانند قبل از انقضای مهلت‌های تعیین‌شده، اظهارنامه را به جریان بیندازند مگر در صورت تقاضای صریح متقاضی.^{۹۳} دوم اینکه ادارات تعیین‌شده یا منتخب می‌توانند جهت ورود به فاز ملی، مهلتی بیش از آنچه که در معاهده آمده است، مقرر نمایند. سوم اینکه متقاضی باید

۹۰. بند ۱ ماده ۲۷ معاهده.

۹۱. ماده ۲۶ معاهده به این خاطر از عبارت «در موارد مشابه یا قابل مقایسه» استفاده کرده است که نمی‌توان نقایص اظهارنامه‌هایی که طبق معاهده و آیین‌نامه تنظیم می‌شوند را عین نقایص اظهارنامه‌هایی دانست که مطابق مقررات ملی یا منطقه‌ای تنظیم می‌شوند. رک.

- Stephan P., Ladas, *ibid.*, p. 606.

۹۲. بند ۱ ماده ۲۸ معاهده.

۹۳. چنین ممنوعیتی به خاطر حمایت از حقوق متقاضی مقرر شده است. با این توضیح که متقاضی می‌تواند در این مدت خود را برای فاز ملی یا منطقه‌ای آماده نماید، مثلاً هزینه‌های ملی را پرداخت کند و اظهارنامه را به زبان‌های محلی ترجمه نماید. پرواضح است که به جریان انداختن اظهارنامه قبل از مهلت مذکور، چنین فرصت‌هایی را از او می‌گیرد.

اقدامات پیش‌بینی شده جهت ورود به فاز ملی را در زمان‌های تعیین شده انجام دهد، هرچند که بنا به دلایلی، گزارش مرجع جستجو یا مرجع بررسی بین‌المللی آماده نبوده یا در دسترس او قرار نگرفته باشد.^{۹۴} و نکته چهارم اینکه اعلامیه یا اخطاریه‌ای جهت شروع فاز ملی به متقاضی ارسال نمی‌گردد، بلکه او خودش باید قبل از اتمام مدت‌های تعیین شده، فاز ملی را آغاز نماید.^{۹۵} به عبارت دیگر، ادارت ثبت کشورهای متعاقد برای مطلع کردن متقاضی، هیچ تکلیفی ندارند.

الف- ظرف زمانی لازم جهت ورود به فاز ملی

زمان لازم جهت ورود به فاز ملی نزد ادارات تعیین شده^{۹۶} و منتخب فرق می‌کند، لذا در دو فرض به پاسخ مسئله فوق می‌پردازیم:

ظرف زمانی لازم جهت ورود به فاز ملی نزد «ادارات تعیین شده»:
متقاضی باید در مدت ۳۰ ماه از تاریخ تسلیم اظهارنامه یا حق تقدم، اقدامات لازم برای شروع فاز ملی را انجام دهد. این مدت قبلاً ۲۰ ماه بود و در اصلاحات بعدی به ۳۰ ماه تغییر پیدا کرد. بعضی از کشورها به علت ناسازگاری اصلاحیه با مقررات ملی، مدت ۳۰ ماه جدید را نپذیرفته‌اند و همچنان مدت قبلی یعنی ۲۰ ماه را اعمال می‌کنند.^{۹۷}

94. World Intellectual Property Organization, PCT Applicants Guide, Vol. II, 2004, p.3.

ایراد شروع فاز ملی قبل از آماده شدن گزارش مرجع جستجو یا مرجع بررسی بین‌المللی این است که امکان ارزیابی در خصوص احتمال ثبت یا عدم ثبت اختراع که صرفاً با ملاحظه گزارش مقامات مذکور امکان‌پذیر می‌شود، را از متقاضی می‌گیرد. نتیجه اینکه متقاضی بدون اینکه بتواند پیش‌بینی دقیقی از آینده اقدامات خود داشته باشد، تلاش‌ها و هزینه‌هایی را متحمل می‌شود که چه بسا با ملاحظه گزارش مراجع مزبور، آنها را متحمل نمی‌شد.

95. *Ibid.*, p. 3.

۹۶. اگر متقاضی خواهان بررسی مقدماتی بین‌المللی در خصوص اظهارنامه خود نباشد، ادارات ملی یا منطقه‌ای که از طرف او انتخاب شده‌اند، ادارات تعیین شده نامیده می‌شوند (بند ۱۳ ماده ۲ معاهده).

97. *Ibid.*, p. 4.

ظرف زمانی لازم جهت ورود به فاز ملی نزد «ادارات منتخب»^{۹۸}:
 متقاضی جهت شروع فاز ملی نزد ادارات منتخب از مهلت ۳۰ ماهه برخوردار
 است، البته به شرطی که انتخاب کشورهای متعاقد قبل از انقضای ۱۹ ماه از
 تاریخ حق تقدم صورت گرفته باشد. در غیر این صورت متقاضی، از همان
 مهلتی برخوردار خواهد بود که جهت شروع فاز ملی نزد ادارات تعیین شده باید
 رعایت نماید.^{۹۹}

ب- اقدامات لازم جهت ورود به فاز ملی

متقاضی باید با رعایت مهلت‌های پیش‌بینی شده، اقدامات متعددی را جهت
 ورود به فاز ملی انجام دهد. ضمانت‌اجرای ترک این اقدامات این است که
 اظهارنامه در کشورهای متعاقدی که اقدامات مدنظر آنها انجام نشده است، هیچ
 اثری نخواهد داشت.

نخست اینکه ایشان باید در صورت وجود، هزینه‌ها را با ارزی که ادارات
 ملی تعیین می‌کنند، پرداخت نمایند.^{۱۰۰} همچنین اگر زبانی که برای تنظیم
 اظهارنامه یا انتشار آن به کار رفته است، زبانی نباشد که مورد قبول ادارات ملی
 است، در این صورت متقاضی باید اظهارنامه را به زبان محلی مورد قبول اداره

۹۸. اگر متقاضی خواهان بررسی مقدماتی بین‌المللی در خصوص اظهارنامه خود باشد، ادارات ملی یا
 منطقه‌ای که از طرف او انتخاب شده‌اند، ادارات منتخب نامیده می‌شوند (بند ۱۴ ماده ۲ معاهده).

99. *Ibid.*, p.4.

همچنین شق (الف) از بند ۱ ماده ۳۹ معاهده.

۱۰۰. میزان هزینه‌های ملی، روش پرداخت، موارد معافیت، تخفیف و استرداد چنین هزینه‌هایی در
 ادارات مختلف در فصل ملی جلد دوم اصول راهنمای متقاضی در وب‌سایت معاهده قابل دسترسی
 است.

ملی ترجمه نماید. لازم نیست کل اظهارنامه ترجمه شود لکن متقاضی باید توصیف، ادعاها و متون نقشه‌ها را ترجمه نماید. به هر حال ادارات ملی تعیین می‌کنند که چه مدارکی از اظهارنامه باید ترجمه شود.^{۱۰۱} علاوه بر این، اگرچه در حالت عادی، متقاضی الزامی به ارسال نسخه‌ای از اظهارنامه به ادارات ملی ندارد - چونکه دفتر بین‌المللی یک نسخه از اظهارنامه را به همراه گزارش مرجع جستجوی بین‌المللی به ادارات مزبور ارسال می‌دارد (ماده ۲۰ معاهده) -، اما گاهی ممکن است در زمان شروع فاز ملی، اظهارنامه توسط ادارات ملی واصل نشده باشد.^{۱۰۲} در چنین مواردی باید نسخه‌ای از اظهارنامه به ادارات ملی تسلیم شود.

ضمناً اگر متقاضی بخواهد اظهارنامه او در ادارات تعیین‌شده نه برای صدور گواهی اختراع بلکه برای نوع خاصی از حمایت مثل گواهی مدل‌های مفید یا گواهی‌نامه تکمیل اختراع که در آن اداره امکان‌پذیر است، به گردش بیفتد یا اگر به دنبال بیش از یک نوع حمایت باشد، باید در مهلت‌های تعیین‌شده آنها را مشخص نماید.^{۱۰۳} و سرانجام هرگاه قانون ملی کشور تعیین‌شده، ذکر نام و سایر مشخصات مخترع را در تاریخی مؤخر بر تاریخ تسلیم اظهارنامه اجازه دهد، متقاضی باید ظرف مهلت مشخص شده برای تعقیب فاز ملی، چنین مشخصاتی را به اداره ملی ارائه نماید.^{۱۰۴}

101. Ian Muir, Matthias Brandi-Dohrn, and Stephan Gruber, *ibid.*, pp.10-11. and World Intellectual Property Organization, PCT Applicants Guide, Vol. II, 2004, p.6.

۱۰۲. ممکن است دلیل آن، تمایل متقاضی به شروع فاز ملی قبل از انقضای مهلت‌های تعیین‌شده یا آماده نشدن گزارش مرجع جستجو باشد.

۱۰۳. مواد ۴۳ و ۴۴ معاهده، در صورت تجویز قانون ملی، انتخاب نوع خاصی از حمایت یا دو نوع حمایت را پیش‌بینی کرده‌اند.

104. *Ibid.*, p. 9, and Article 22 (1) of Treaty.

مبحث سوم - مزایا و فواید الحاق به معاهده

نظام ثبت بین‌المللی اختراع به شرح منعکس در معاهده اگرچه از دولت‌های عضو یکسان‌سازی مقررات ماهوی حمایت از اختراعات را درخواست نمی‌نماید^{۱۰۵}، با پیش‌بینی مقررات شکلی و ارائه سازوکارهای مناسب بستری مناسب را برای ثبت همزمان اختراعات در کشورهای متعدد فراهم می‌نماید. این نظام علاوه بر مزیت‌های فراوان برای متقاضیان، اداره مالکیت‌های صنعتی و بخش صنعت را هم منتفع می‌سازد. در زیر این مزایا به اختصار مورد بررسی قرار می‌گیرند.

گفتار اول: مزایای ثبت بین‌المللی برای متقاضیان

نظام ثبت بین‌المللی اختراع تلاش، هزینه و زمان متقاضیان جویای ثبت اختراع در کشورهای متعدد را به‌میزان قابل توجهی کاهش می‌دهد؛ زیرا اولاً، متقاضی تنها یک اظهارنامه با یک زبان در یک اداره و با رعایت تشریفات واحد تنظیم می‌نماید که همان آثار اظهارنامه‌های ملی و منطقه‌ای را دارد. ثانیاً، متقاضی به‌جای اینکه در همه کشورهای تعیین‌شده، هزینه‌های تنظیم اظهارنامه‌ها را با ارزش‌های مختلف پردازد، تنها یک هزینه در یک اداره آن هم تنها با یک نوع ارزش می‌پردازد. ثالثاً، گزارش مرجع جستجوی بین‌المللی در زمینه سابقه اختراع و گزارش مرجع بررسی مقدماتی بین‌المللی درخصوص شرایط ماهوی اختراع،

۱۰۵. لازم به ذکر است که سازمان جهانی مالکیت فکری از سال ۲۰۰۰ کمیته‌ای را مأمور تهیه پیش‌نویس سندی بین‌المللی با هدف همسان‌سازی مقررات ماهوی حمایت از اختراعات نموده است. برای ملاحظه شرح فعالیت‌های این مرجع به اسناد ذخیره شده در بخش «فعالیت‌ها» (Activities) این سازمان در سایت اینترنتی وایپو مراجعه شود.

این امکان را به متقاضی می‌دهد که در زمینه احتمال صدور یا عدم صدور گواهی اختراع به‌طور معقول تصمیم‌گیری نماید. رابعاً، امکان اصلاح اظهارنامه در مراحل جستجوی بین‌المللی و بررسی مقدماتی بین‌المللی، فرصتی را برای متقاضی ایجاد می‌نماید تا با رفع نواقص اظهارنامه خود، اظهارنامه بدون عیب و نقصی را به ادارات ملی یا منطقه‌ای تقدیم نماید. علاوه بر این، متقاضی برای تعقیب فاز ملی یا منطقه‌ای، ۳۰ ماه فرصت دارد؛ در این مدت، او می‌تواند در خصوص انتخاب کشورهای خارجی، تهیه ترجمه‌های لازم و پرداخت هزینه‌های ملی تصمیم‌گیری نماید.^{۱۱۶} همچنین، انتشار بین‌المللی اظهارنامه موجب می‌شود جهانیان از وجود اختراع ایشان خبردار شده و لذا فرصت مناسبی برای تبلیغ اختراع و جستجوی طرف‌های معامله برای ایشان فراهم شود.^{۱۱۷} و سرانجام اینکه، ثبت اختراع به‌صورت الکترونیکی که با مقتضیات تجارت اینترنتی و الکترونیک همخوانی دارد و از طرفی هزینه‌های ثبت را به میزان قابل توجهی کاهش می‌دهد، برای متقاضی امکان‌پذیر می‌باشد.

گفتار دوم: مزایای ثبت بین‌المللی برای اداره مالکیت صنعتی

همان‌طور که می‌دانیم، سیستم معمول در اداره مالکیت‌های صنعتی کشورمان اعلامی است. از آنجا که در این سیستم، قبل از صدور گواهی اختراع بررسی دقیقی در خصوص سوابق اختراع و همچنین تعیین شرایط ماهوی

۱۰۶. لازم به ذکر است که این مدت در کنوانسیون پاریس، ۱۲ ماه است، بنابراین با ثبت بین‌المللی

متقاضی فرصت بیشتری پیدا می‌کند.

107. World Intellectual Organization, PCT Applicants Guide, Vol. I, pp. 5-6 and World Intellectual Organization, Protecting Your Inventions Abroad: Asked Questions about the Patent Cooperation Treaty (PCT), pp. 14-15.

به عمل نمی‌آید و تنها به اظهارات مخترع بسنده می‌شود، در نتیجه گواهی‌های اختراع بی‌شماری صادر می‌گردد که در واقع حائز شرایط لازم نیستند. این امر به بروز اختلافات فراوان فی‌مابین صاحبان ورقه‌های اختراع منجر خواهد شد که علاوه بر درگیر ساختن دادگاهها و بی‌اعتباری گواهی‌های صادره، نظم تجاری و فعالیت‌های اقتصادی را مختل خواهد ساخت.

به نظر می‌رسد با الحاق به معاهده می‌توان تاحدی از ضعف‌های سیستم اعلامی که یکی از بزرگ‌ترین معایب نظام اختراعات ایران است، کاست. زیرا اولاً، می‌توان جستجویی شبیه جستجوی بین‌المللی که در جهت کشف سوابق اختراع صورت می‌گیرد را در مورد اظهارنامه‌های داخلی نیز پیش‌بینی و حتی الزامی نمود. مؤید مطلب فوق، شق‌های (الف) و (ب) بند ۵ ماده ۱۵ معاهده می‌باشد. به موجب این مقرر «در صورت تجویز قانون ملی کشور متعاقد، هر متقاضی که اظهارنامه ملی را به اداره ملی آن کشور یا اداره عمل‌کننده برای آن کشور تسلیم می‌نماید، می‌تواند با رعایت شرایط مقرر در قوانین ملی مزبور درخواست نماید که جستجویی شبیه جستجوی بین‌المللی در مورد چنین اظهارنامه‌ای معمول گردد». شق (ب) فراتر رفته و از امکان اجباری نمودن جستجوی بین‌المللی در مورد اظهارنامه‌های ملی سخن می‌گوید. در این شق می‌خوانیم: «در صورت تجویز قانون ملی کشور متعاقد، اداره ملی آن کشور یا اداره عمل‌کننده برای آن کشور می‌تواند هر اظهارنامه ملی تسلیم شده را مشمول جستجو از نوع بین‌المللی قرار دهد». بنابراین با اختیاری اعلام کردن استفاده از جستجویی شبیه جستجوی بین‌المللی، می‌توان برای متقاضیان این امکان را فراهم نمود که بتوانند در جهت تحصیل گواهی اختراع معتبر، استفاده از جستجویی شبیه جستجوی بین‌المللی را درخواست نمایند. با الزامی نمودن

جستجویی شبیه جستجوی بین‌المللی در مورد اظهارنامه‌های ملی، نیز می‌توان از ثبت اختراعات غیرواقعی در اداره مالکیت‌های صنعتی کشورمان جلوگیری نمود. در هر حال، اختیاری یا الزامی کردن جستجو مستلزم تجویز قانون می‌باشد. ثانیا، اگرچه به علت عدم پیش‌بینی بررسی شبیه بررسی مقدماتی بین‌المللی برای اظهارنامه‌های ملی در معاهده^{۱۸}، مراجع صالح برای بررسی مقدماتی بین‌المللی، تکلیفی در پذیرش اظهارنامه‌های ملی ندارند، از آنجا که آنها تبرعی کار نمی‌کنند و هزینه‌های کار خود را دریافت می‌کنند، لذا ممکن است مخالفتی از خود نشان ندهند و اظهارنامه‌های ملی را نیز بپذیرند. به هر حال، به نظر می‌رسد کشورهای دارای سیستم اعلامی نظیر ایران که فاقد امکانات لازم برای بررسی مقدماتی در خصوص شرایط ماهوی اختراعات می‌باشند، بتوانند با پیش‌بینی بررسی شبیه بررسی مقدماتی بین‌المللی حتی الزامی کردن آن، ضعف سیستم اعلامی را تا حد زیادی مرتفع نمایند. ولی به علت هزینه‌بر بودن چنین بررسی‌ای برای متقاضیان، تاوان فقدان امکانات ثبتی اداره مالکیت‌های صنعتی را متقاضیان خواهند پرداخت.

ثالثاً، گزارش مرجع جستجوی بین‌المللی و همچنین مرجع بررسی مقدماتی بین‌المللی که به صورت مکتوب تنظیم شده و به همراه اظهارنامه به ادارات ملی یا منطقه‌ای ارسال می‌گردد، می‌تواند تا حد قابل ملاحظه‌ای کار اداره مالکیت‌های صنعتی کشورمان را تسهیل نماید، به طوری که اداره مالکیت‌های صنعتی به گزارش مراجع مذکور بسنده نموده و خود بررسی مستقلی به عمل نیاورد.

۱۰۸. بهتر بود معاهده امکان استفاده از بررسی‌ای شبیه بررسی مقدماتی بین‌المللی را برای اظهارنامه‌های ملی پیش‌بینی می‌کرد تا متقاضیان در جهت اعتبار بخشیدن به گواهی‌های اختراع خود، بتوانند از بررسی‌های یک مرجع بین‌المللی متخصص بهره‌مند شوند.

بنابراین از این طریق، در وقت و هزینه‌های اداره مالکیت‌های صنعتی می‌توان صرفه‌جویی نمود.

و نهایتاً اینکه، با الحاق به معاهده، اداره مالکیت‌های صنعتی کشورمان می‌تواند از کمک‌های کمیته فنی در جهت سازمان دادن و توسعه نظام ثبت اختراع و همچنین آموزش پرسنل خود استفاده نماید.^{۱۰۹}

گفتار سوم: مزایای ثبت بین‌المللی برای بخش صنعت

همان‌طور که در مقدمه معاهده آمده است، معاهده درصدد تأمین اهداف مهمی نظیر «خدمت به پیشرفت علم و فناوری؛ تسهیل و تسریع در دسترسی عموم به اطلاعات فنی موجود در اسنادی که اختراعات جدید را توصیف می‌نماید؛ ترویج و توسعه اقتصادی در کشورهای درحال توسعه از طریق اتخاذ تدابیری در سطح ملی و منطقه‌ای با هدف افزایش کارایی نظام‌های حقوقی آنان در زمینه حمایت از اختراعات از طریق ارائه اطلاعات سهل‌الوصول درباره دسترسی به راه‌حل‌های تکنولوژیکی قابل اعمال نسبت به نیازهای خاص آنان و تسهیل دسترسی به حجم فزاینده فناوری‌های نوین»، می‌باشد.

به‌طور حتم مطالب مزبور بیش از اینکه رنگ واقعیت داشته باشند، حالت آرمانی و شعاری دارند که معمولاً در ابتدای تمام اسناد بین‌المللی آورده می‌شوند، ولی سازوکار انتشار بین‌المللی اختراع و ارائه خدمات اطلاع‌رسانی توسط دفتر بین‌المللی، می‌تواند زمینه پیشرفت در صنعت را هموار نماید. در زیر به برخی از اثرات مفیدی که الحاق به معاهده می‌تواند برای بخش صنعت به دنبال داشته باشد، اشاره می‌شود:

۱۰۹. ماده ۵۱ معاهده.

- ۱- آن قسمت از بخش‌های صنعت که به دنبال تحصیل فناوری‌های جدید از طریق قراردادهای انتقال فناوری هستند، با بهره‌گیری از خدمات اطلاع‌رسانی، بهتر می‌توانند فناوری و طرف‌های معامله خود را انتخاب نمایند.
- ۲- به علت فرار گرفتن نوآوری‌های داخلی در دسترس جهانیان، بخش صنعت فرصت بهتری جهت عرضه یافته‌های جدید تکنولوژیکی خود پیدا می‌کند.
- ۳- اطلاع از نوآوری‌ها موجب می‌شود بخش صنعت کشورمان از درگیر شدن به موضوعاتی که قبلاً برای آنها راه‌حل تعیین شده است، رها شده و به سمت موضوعات جدید روی بیاورد.

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر ضمن ارائه تصویری اجمالی از فرایند ثبت بین‌المللی اختراع در چارچوب معاهده همکاری بین‌المللی در ثبت اختراع، کوشیده است اصول کلی حاکم بر معاهده را شناسایی و آنگاه پیامدها و نتایج مثبت الحاق به آن را در ابعاد مختلف منعکس نماید.

به‌هنگام بحث از اصول حاکم بر معاهده، ملاحظه شد که دو مرحله‌ای بودن فرایند ثبت بین‌المللی، تفکیک مسائل ماهوی از مسائل شکلی و واگذاری مسائل ماهوی به کشورهای متعاقد، توجه به حقوق و آزادی‌های متقاضی در فرایند ثبت اختراع، مدنظر قراردادن ملاحظات حاکمیتی کشورهای متعاقد، ارائه خدمات اطلاع‌رسانی به‌منظور پیشبرد علم و فناوری و عرضه کمک‌های فنی به کشورهای در حال توسعه با هدف توسعه نظام‌های ثبت اختراعات این کشورها، از مهم‌ترین مشخصه‌های این معاهده می‌باشد.

همچنین به‌هنگام بحث از فرایند ثبت بین‌المللی ملاحظه شد که ثبت اختراع از طریق نظام معاهده در مقایسه با روش سنتی، دشواری و هزینه کمتری دارد. در این روش، متقاضی به‌جای مراجعه به تک‌تک ادارات ملی ثبت اختراع و تنظیم اظهارنامه‌های مختلف به زبان‌های مختلف محلی، با مراجعه به یک اداره ثبت که معمولاً اداره کشور متبوع خودش است و با تسلیم اظهارنامه واحد با زبان واحد که در همه ادارات ملی و منطقه‌ای، همان آثار اظهارنامه‌های ملی و منطقه‌ای را دارد، فرایند ثبت اختراع را شروع می‌نماید.

در روش سنتی، پس از به جریان افتادن اظهارنامه، همه ادارات ثبت اختراع ملی و منطقه‌ای، اظهارنامه را از حیث کشف سوابق اختراع و همچنین احراز شرایط ماهوی مورد بررسی قرار می‌دهند، ولی معاهده بدون اینکه چنین حقی را از ادارات ثبت سلب نماید، با پیش‌بینی مراجع تخصصی جهت انجام امور فوق خواسته است تلاش و هزینه ادارات ثبت را به حداقل یا حتی به صفر برساند.

پیش‌بینی مراجع تخصصی به‌منظور کشف سوابق اختراع و همچنین احراز شرایط ماهوی، به‌ویژه فواید زیر را دارد: نخست، متقاضی با ملاحظه گزارش مراجع مزبور می‌تواند در خصوص آینده اظهارنامه خود (توفیق یا عدم توفیق در تحصیل گواهی اختراع) ارزیابی دقیقی داشته باشد. بنابراین اگر احتمال تحصیل گواهی اختراع را خیلی کم تشخیص دهد، می‌تواند فاز ملی را شروع ننموده و در نتیجه از تحمل هزینه‌های مختلف ملی یا منطقه‌ای اجتناب نماید. دیگر اینکه، به‌لحاظ تخصصی بودن مراجع مزبور، بررسی‌های صورت‌گرفته به‌طور حتم در مقایسه با بررسی‌های ادارات مختلف ثبت اختراع، به‌ویژه اداری که فاقد سیستم پیش‌آزمایی هستند، از کیفیت بسیار بالایی برخوردار خواهند بود. بنابراین، ادارات ثبت اختراعی که دارای سیستم اعلامی هستند، می‌توانند بدون اینکه بررسی مجددی به‌عمل بیاورند، به نتایج بررسی‌های مراجع مزبور بسنده نمایند. در این تحقیق، همچنین فرصت‌ها و مزایای الحاق به معاهده از نقطه‌نظر متقاضیان، اداره مالکیت صنعتی و بخش صنعت شناسایی گردید. بر این اساس، متقاضیان ثبت اختراع از کاهش هزینه‌ها و تلاش به‌میزان قابل توجه، دسترسی به ثبت الکترونیک اختراع و همسویی با رویکردهای جدید در زمینه تجارت الکترونیکی و اینترنتی بهره‌مند می‌شوند. همچنین اداره مالکیت صنعتی کشورمان نیز فرصت خواهد یافت تا ضعف‌های سیستم اعلامی مورد اعمال را جبران و نظام ثبت اختراع کشور را توسعه و بهبود بخشد. علاوه بر این، به‌کارگیری این شیوه ثبت موجب فعال شدن بخش صنعت در عرضه یافته‌های جدید خود به دنیا و همچنین انتخاب به‌موقع فناوری‌های مناسب خواهد شد.

نظر به فواید و مزایای مزبور ضرورت دارد مراجع تصمیم‌گیر دولتی اهمیت موضوع را در سیاست‌گذاری‌های کلان دولتی مورد توجه قرار داده و الحاق به معاهده را با جدیت بیشتری پیگیری نمایند.

فهرست منابع

در تهیه این مقاله عمدتاً منابع انگلیسی به‌کار آمده‌اند که مشخصات کامل آنها در زیر ذکر می‌شوند:

الف - کتب و مقالات انگلیسی

- 1- Goddar, Heinz, Overview of International Search and Examination under the PCT, Including Strategy Opinions for Search and Examination Centers, Presented at WIPO National Seminar on the PCT and Innovative and Inventive Activity, Tehran, 22-23 June 2003.
- 2- Ian Muir, Matthias Brandi-Dohrn and Stephan Gruber, European Patent Law, Law and Procedure under the EPC and PCT, 2nd ed., Oxford University Press, 2002.
- 3- Legal Research Service for the Boards of Appeal Department, Case Law of the Boards of Appeal European Patent Office, 4th ed., 2001. Available at: the European Patent Office Website.
- 4- Stephan P. Ladas, Patents, Trademarks, and Related Rights, National and International Protection, Vol. I, Harvard University Press, 1975.
- 5- WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use, WIPO Publication No. 489 (E), 2004, 2nd ed. Available at: WIPO's Website.
- 6- World Intellectual Property Organization, Protecting Your Inventions Abroad: Asked Questions about the Patent Cooperation Treaty (PCT). Available at: WIPO's Website.
- 7- World Intellectual Property Organization, The International Patent System in 2004, Yearly Review of the PCT. Available at: WIPO's Website.
- 8- World Intellectual Property Organization, Regulations under the Patent Cooperation Treaty, 2004. Available at: WIPO's Website.
- 9- World Intellectual Property Organization, PCT International Search and Preliminary Examination Guidelines, 2004. Available at: WIPO's Website.

- 10- World Intellectual Property Organization, PCT Receiving Office Guidelines, 2004. Available at: WIPO's Website.
- 11- World Intellectual Property Organization, PCT Applicants Guide, Vol. I, 2005.
- 12- World Intellectual Property Organization, PCT Applicants Guide, Vol. II, 2004.
- 13- World Intellectual Property Organization, PCT Newsletter, Feb. 2006.
- 14- World Intellectual Property Organization, PCT Newsletter, Mar. 2006.

ب - منابع فارسی

- ۱- جعفرزاده، دکتر میر قاسم و محمودی، اصغر، شرایط ماهوی حمایت از اختراع از نگاه رویه قضایی و اداره ثبت اختراعات، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۴۲، سال ۱۳۸۴.
- ۲- محمودی، اصغر، اختراعات قابل حمایت (مطالعه تطبیقی حقوق ایران و انگلیس)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۱.